

KLAS 2

Inleiding

In deze **Achtergronden** bij de Leerlijninhouden Spelling vind je per klas de nodige feedback om didactisch en inhoudelijk aan het werk te gaan met de verschillende thema's. Zowel de te kennen leerinhouden als de expliciet te behandelen leerinhouden werden hierin opgenomen per thema. Het is niet de bedoeling deze thema's aan te pakken in de volgorde waarin ze worden aangeboden in de leerinhouden en de achtergronden. Al doende zal je merken dat de leerstof een opbouw kent met enkele zeer belangrijke items die telkens weer 'meespelen' (bv. open en gesloten **lettergrepen**, ...).

In de Toelichting Spelling werden alle spellingaspecten die in de lagere school aan bod komen zorgvuldig bij elkaar gebracht in thema's. Dit resulteerde in tips, weetjes, regels en aandachtspunten. Dit alles dient niet meteen integraal aangeboden te worden aan de kinderen. Hiervoor is een vertaalslag nodig. Het is echter wel een noodzaak om zelf alle leerinhouden te bezitten (= zelfstudie) wil je met succes het spellingproces van de kinderen begeleiden. Wanneer je de achtergrond van de materie **zelf** goed kent, kan je meer inspelen op de vragen en noden van de kinderen. Op die manier worden verbanden duidelijker en weet je meteen waar je moet bijsturen om fouten te vermijden.

Bij het klassikaal **lesgebeuren** is een goed onderbouwde instructie van zeer groot belang. Het is dé sleutel waardoor gericht oefenen kan leiden tot automatisatie en het verwerven van de leerstof.

Niet elk kind zal echter meteen de inhoud vatten. **Naast** de leerstof zélf beheersen, vraagt dit een goede waarneming, een correct aanvoelen en een grote creativiteit om telkens weer een weg/manier te vinden die aanslaat bij alle kinderen. Wat je ook doet, zorg dat je consequent handelt zodat de kinderen niet in verwarring worden gebracht.

In de remediëring zijn de aangeboden achtergronden van onschatbare waarde als kinderen de woordbeelden niet oppakken en het werken naar analogie onvoldoende resultaat biedt. Ze moeten dan op een andere manier geholpen worden in het spellingproces. **Regels**, kapstokken kunnen vaak een oplossing bieden.

Met opmerkingen [LC1]: Lelijke lay-out. Helemaal niet in de stijl van wat in steinerscholen van de leerlingen verwacht wordt. Dit is geen goed voorbeeld.

Met opmerkingen [LC2]: Deze tekst blinkt uit in het slordig omspringen met spaties tussen de woorden en in het gebruik van uitroptekens.

Met opmerkingen [LC3]: Het minst belangrijke aspect van schrijven is spelling. Veel belangrijker is:

- Durven schrijven
- Gedachten kunnen omzetten in tekst (creatief schrijven).
- Zinnen kunnen maken.
- Een goede schrijfstijl ontwikkelen.

En vooral:

Schrijven is een kunstzinnige activiteit. Spelling is daaraan ongeschikt.

Maar dat wil niet zeggen dat we spelling mogen verwaarlozen. We moeten vooral beseffen dat spelling een taalkundige en politieke conventie is, gebaseerd op compromissen, die steeds kan veranderen. Denk maar aan de jongste spellinghervormingen.

We moeten desondanks toch steeds een correcte spelling nastreven, maar niet op de manier die hier gepropageerd wordt.

In de lagere school geven we zo weinig mogelijk regels. Dus ook zo weinig mogelijk spellingregels.

Uit het creatief schrijven volgt de aandacht voor de spelling en niet andersom.

Al wat in deze tekst staat mag zeker niet als leidraad voor de lessen gebruikt worden.

Een goede leerkracht baseert zich trouwens niet op de teksten hiernaast, maar op de richtlijnen van het Groene Boekje (= Woordenlijst Nederlandse Taal - woordenlijst.org) en Van Dale (<https://www.vandale.nl/>) en zal die in haar/zijn lessen integreren.

Met opmerkingen [LC4]: Achtergronden? Deze titel wordt nergens gebruikt voor deze tekst. De ene keer is de titel Toelichting. Een andere keer is Aandachtspunten de titel. Wat is het nu? Achtergronden? Toelichting? Aandachtspunten?

Met opmerkingen [LC5]: Geen spatie nodig na het haakje.

Met opmerkingen [LC6]: Hoe zit het hier met de interpunctie en de spaties?

Met opmerkingen [LC7]: Zelf is overbodig. Wanneer je de achtergrond van de materie kent...

Met opmerkingen [LC8]: ...gebeuren: een twintigtal jaar geleden was dit een modewoord dat te pas en te onpas gebruikt werd. Beter is: in de klaspraktijk...

Met opmerkingen [LC9]: Onderwerp van de tweede zin stemt niet overeen met het onderwerp van de eerste zin. In de 1e zin is elk kind het onderwerp. In de tweede zin veronderstel ik dat de leerkracht het onderwerp is, maar dat staat er niet.

Met opmerkingen [LC10]: Kinderen tot +/- 10 jaar en zeker zwakke kinderen hebben weinig aan regels. Ze gebruiken ze zelden of nooit wanneer het nodig is. Persoonlijke hulp van de leerkracht is veel beter.

Leerlijn Spelling

De toelichtingen en bijkomende regels kunnen na de afname van de LVS-dictees ook gebruikt worden om tot een goed en gestructureerd remediëringsplan te komen. Dit kan zowel klassikaal als in spellinggroepjes ingezet worden.

Spellingregels

Eenmaal de kinderen het basale lezen en schrijven onder de knie krijgen, komt op spellinggebied ruimte vrij voor procedures en spellingregels.

Bij het aanbieden van een 'regel' gebruiken we diverse termen. Een kind kan een regel maar inzichtelijk verwerven wanneer het elke term die gebruikt wordt, kan koppelen aan de werkelijkheid en omgekeerd. Om dit te bereiken zorg je best voor een direct samengaan van spreken – handelen – schrijven.

Met opmerkingen [LC11]: Lvs-dictees (fout gespeld in de tekst - lvs hoeft geen hoofdletters) kun je maar beter achterwege laten. Deze dictees zijn voor de kinderen zinloos en dienen alleen voor de statistieken van de Federatie van Steinerscholen.

Met opmerkingen [LC12]: Spellinggroepjes vormen doe je niet. Voor spelling is alleen de individuele aanpak lonend.

Met opmerkingen [LC13]: Spellinggebied? Komt er ruimte voor spellingregels.

Met opmerkingen [LC14]: Regels bied je alleen aan bij de spelling van werkwoorden. Alle andere spellingregels komen ad hoc ter sprake en liefst bij ieder kind apart.

Met opmerkingen [LC15]: Spreken – handelen – schrijven: oké, maar lezen hoort er ook bij gevolgd door het verwoorden van waarom woorden op een bepaalde manier geschreven zijn.

Het gaat niet alleen om regels, maar om

1. schrijven van een tekst (doen);
2. lezen van de geschreven tekst (voelen);
3. beoordelen van de spelling (beschouwing - oordelen - kennen).

Het werken via een verhaal/beeld en het werken naar analogie gaan het aanbieden van een regel vooraf.

Probeer met kinderen volgende weg te bewandelen:

- vanuit aangeboden woorden
- zoeken naar overeenkomsten en/of verschillen + gesprek hierover
- tot het formuleren van een regel en het inoefenen ervan.

Op deze manier zet je kinderen zelf aan het denken en handelen en word je deelgenoot aan hun werkwijze en gedachten. Het maakt dat enthousiasme kan ontstaan en kinderen zelfstandigheid ontwikkelen.

Het is echt belangrijk dat kinderen een houding ontwikkelen waarbij ze zelf gaan nadenken over en handelen naar de aangebrachte spellingregels. Door structuur te brengen in het spellingonderricht én een goed spellingschrift met hen op te bouwen waarin zelfstandig opzoekwerk mogelijk wordt, zorg je dat ze zelfstandig het spellingproces in de hand krijgen.

Maak vanaf het begin een onderscheid in:

- **Hoorwoorden:** je schrijft wat je hoort.
- **Regelwoorden:** je schrijft niet wat je hoort maar je past een regel toe, bv. eind d/t - open en gesloten lettergrepen - ...
- **Onthoudwoorden:** woorden waarbij je een onderscheid moet maken in de manier waarop gelijke klanken geschreven worden en die je moet kennen, bv. ei/ij - au/ou - g/ch - p/b - ng/nk
- **Bastaardwoorden:** vreemde woorden die aan onze taal zijn aangepast.
- **Vreemde woorden:** woorden die uit een andere taal komen.

Spellingschrift

Vanaf de 4de klas wordt een spellingschrift aangelegd dat verder aangevuld wordt in de 5de en 6de klas. Op deze manier kan het schrift als 'opzoekbron' gebruikt worden en hoeven de kinderen niet elk jaar een nieuw schrift aan te leggen met spellingregels. Zo komt er meer tijd vrij om voldoende te oefenen. Het is belangrijk dat het spellingschrift overzicht biedt en geen fouten bevat. Als dit voor een kind moeilijkheden oplevert, wordt er in het zorgteam gezocht naar een oplossing die op maat gesneden is voor dat kind.

Aandachtspunten:

- Zorg voor een goede structuur in het schrift.
- Nummer de bladzijden.
- Voorzie ruimte in het schrift om in het jaar erop zaken nog aan te vullen.
Dit betekent dat je een overzicht moet hebben van de thema's die over 3 leerjaren verspreid liggen.
- In het schrift worden de bastaardwoorden, vreemde woorden en te onthouden woorden verzameld per leerjaar.

Met opmerkingen [LC16]: Niet alleen vanuit aangeboden woorden, maar vooral vanuit zelfgeschreven teksten.

Met opmerkingen [LC17]: De woorden aanbieden binnen een tekst.

Met opmerkingen [LC18]: Dit is voor kinderen te abstract. Spellingregels moeten ze niet inoefenen, maar moet de leerkracht hen telkens weer uitleggen.

Met opmerkingen [LC19]: Het woord 'zelf' is overbodig.

Met opmerkingen [LC20]: Dit begrijp ik niet: hoe kun je als leerkracht op deze manier deelgenoot worden aan hun werkwijze en gedachten?

Met opmerkingen [LC21]: Weer een overbodige 'zelf'.

Met opmerkingen [LC22]: Een spellingschrift aanleggen is totaal overbodig. Spelling kunnen kinderen opzoeken in het Groene Boekje, en dat mogen ze al heel vroeg leren gebruiken.

Met opmerkingen [LC23]: Wat is dit voor nonsens: hoorwoorden. Alle gesproken woorden zijn hoorwoorden. Is koe bijvoorbeeld een hoorwoord? Neen. Want je schrijft k - o - e.

Met opmerkingen [LC24]: Regelwoorden: een tweede nonsenswoord.

Met opmerkingen [LC25]: Onthoudwoorden: een derde nonsenswoord.

Met opmerkingen [LC26]: SPELFOUT: Een rangtelwoord wordt in het Nederlands gespeld zonder superscript. Dus 4e en 6e of 4de en 6de.

Met opmerkingen [LC27]: Gebruik toch het Groene Boekje of Van Dale.

Met opmerkingen [LC28]: Het zorgteam moet zich hier niet mee bezighouden. Dit team kan beter de kinderen teksten laten schrijven en uitleg vragen over de spelling die ze gebruiken. Dit is creatief werk gekoppeld aan beschouwing, net zoals dit in de klas gebeurt of zou moeten gebeuren.

Met opmerkingen [LC29]: Liefst geen schrift. Het Groene Boekje heeft voldoende structuur. Laat de kinderen dit gebruiken.

Met opmerkingen [LC30]: Niet nodig omdat het schrift zelf niet nodig is.

Met opmerkingen [LC31]: Idem als vorige opmerking.

Met opmerkingen [LC32]: En dan maar hopen dat de klasleerkracht het drie jaar volhoudt.

Met opmerkingen [LC33]: Niet nodig. Gebruik bestaande woordenlijsten.

Voordelen:

- Systematische herhaling wordt mogelijk: wanneer nieuwe woorden ingeschreven worden, eerst de vroeger genoteerde woorden laten bestuderen, het overeenkomstige laten opmerken, ... (woordstudie)
- Het is een naslagwerkje dat kan gebruikt worden bij twijfel. Het is het resultaat van eigen werk en maakt dat kinderen er beter hun weg in vinden.
- Het bevordert de continuïteit in het spellingonderricht.
- Het kan gebruikt worden voor zelfdictee.
- Het versterkt de analogiewerking.
- Onderwerpen uit het schrift kunnen als herhalingstaken opgegeven worden.

Met opmerkingen [LC34]: Al wat hier opgesomd wordt is overbodig.

Met opmerkingen [LC35]: Betere woordvolgorde: gebruikt kan worden.

Met opmerkingen [LC36]: Wat dus meestal niet lukt. Met bestaande woordenlijsten lukt dit veel beter.

Met opmerkingen [LC37]: Laat het schrift weg, dan kunnen er meer zinvolle herhalingsopdrachten gegeven worden.

Het oefenen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oefenen, waarbij de kinderen verkennend en met de nodige tussenstappen tot de juiste schrijfwijze komen én anderzijds het herhaaldelijk oefenen waardoor een automatisme ontstaat. De tussenstappen blijven achterwege. De leerstof is dan echt gekend.

Het is goed om regels geïsoleerd te oefenen maar integreer de regel nadien in het groter geheel. Laat vooral ook voldoende oefeningen maken waarin meerdere moeilijkheden aan bod komen. Zo ontwikkelen kinderen wakkerheid om de verschillende moeilijkheden in een zin te onderscheiden en te koppelen aan de juiste regel.

‘Goed leren spellen is leren rekening houden met alles tegelijk in de hele zin.’

In de Toelichting Spelling vind je woordenreeksen die zich lenen tot het uitvoeren van andere opdrachten dan deze waar ze voor samen zijn gebracht: bv. rubriceren volgens andere moeilijkheden, alfabetisch rangschikken, ...

Zoek naar leuke werkvormen die de spelling stimuleren en het plezier om met taal bezig te zijn, verhogen!

Goed kunnen spellen betekent ook leren controleren. Leer kinderen om woorden op te zoeken wanneer ze aan de schrijfwijze twijfelen (in tegenstelling tot: ik weet het niet, ik schrijf maar wat ik denk!).

Zorg ervoor dat kinderen alle woorden begrijpen alvorens aan de slag te gaan. Maak hen de houding eigen om een woordenboek te gebruiken (wat ik niet begrijp, zoek ik op!).

Wanneer de aangeboden oefeningen aansluiten bij de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij goede resultaten behalen. Zorg ervoor dat de opklimming in moeilijkheidsgraad geleidelijk gebeurt zodat elke nieuwe moeilijkheid met enige oefening te overwinnen is. Elke nieuwe drempel die genomen moet worden, dient goed voorbereid en behandeld te worden. Met succes leren geeft immers voldoening. Elk succes draagt bij tot een volgend gunstig leerresultaat.

Met opmerkingen [LC38]: Dit is zo typisch schoolmeesterachtig en saai. Steiner zou zeggen: pedant.

Met opmerkingen [LC39]: Waarvoor ze samengebracht zijn.

Met opmerkingen [LC40]: Er hoeft niets leuk te zijn aan de werkvormen. Werkvormen moeten vooral pedagogisch verantwoord zijn en didactisch onderbouwd.

Met opmerkingen [LC41]: Plezier om met taal bezig te zijn leren de kinderen door zo veel mogelijk eigen teksten te schrijven.

Met opmerkingen [LC42]: Dit hoeft niet altijd. Het is ook heel goed om eens een woord NIET te verklaren. Geef het kind de tijd om de betekenis te achterhalen uit de context.

Met opmerkingen [LC43]: De moeilijkheidsgraad moet nooit geleidelijk oplopen. Er mogen sprongen gemaakt worden. De ontwikkeling van een kind gebeurt ook niet geleidelijk en rechtlijnig.

Overschrijven en oefenen

Bij het overschrijven en oefenen moeten we er steeds voor zorgen dat een bezinningsmoment wordt **ingebouwd**:

- luisteren naar het woord
- zelf moeilijkheden in het woord ontdekken
- analysebesef → bv. grondwoorden ontdekken
- regelbewustzijn → welke regel is hier van toepassing?
- systeeminzicht → bv. werkwoordvorming
- ...

Dergelijke houding is essentieel om een effect te verwachten van het **overschrijven**.

Voorbeelden van oefeningen in bewust overschrijven:

→ Zorg ervoor dat de kinderen de oefening vooral als een soort **spelvorm** ervaren.

Geef hen volgende opdrachten:

- Lees een zin (bv. uit een bordtekst, uit een leestekst, ...) aandachtig twee keer. Kies er een woord uit dat je moeilijk vindt. Schrijf het woord op en schrijf er achter wat je er moeilijk aan vindt,
bv. apotheker th
- Leer een zin van buiten. Doe dan het boek dicht of leg een afdekblad op de zin en schrijf de zin op. Daarna controleer je of je fouten hebt geschreven. Het moeilijkste woord uit de zin kan je nog eens opschrijven.
- Schrijf een moeilijk woord over en zoek er nog een zelfde soort woord bij,
bv. redactie → reactie politie → justitie
- **Verdeel lange woorden in lettergrepen**,
bv. journalisten → jour – na – lis – ten
- Zoek in een leestekst (geschiedenis, aardrijkskunde, ...) een moeilijk woord. Bekijk het woord goed en spreek het langzaam uit. Schrijf het in de lucht met je ogen toe, nadien op je bank. Pas daarna schrijf je het woord op een blaadje. Controleer of het woord juist is.
- In een lang woord kleinere woordjes ontdekken,
bv. autosnelweg → auto – snelweg – snel – weg
- **Woorden overschrijven en de moeilijkheden erin aanduiden.**
- Rubriceeroefeningen.
- Woorden zoeken waarvan een deel gegeven is,
bv. ugge - ank - erv - age - ucht
- ...

Dictee

Het kan een wereld van **verschil** betekenen als je dagelijks één zin dicteert en bespreekt met de kinderen. Samen zoeken naar het waarom van de schrijfwijze werkt dieper in.

Wanneer je dicteert sluit je aan bij de spreektaal, bv. paarde (zonder n) i.p.v. **paarden**. Zo worden de kinderen er zich van bewust dat ze, naast het noteren van wat ze horen, ook moeten

Met opmerkingen [LC44]: Deze opsomming bevat niets uitdagends en creatiefs. Hier wordt geen enkel kind enthousiast van.

Met opmerkingen [LC45]: Welk effect wordt er verwacht van het overschrijven? Overschrijven is het meest zinloze wat je een kind kan aandoen. Laat de kinderen eigen teksten schrijven.

Met opmerkingen [LC46]: Dit doe je NIET: geen enkele opdracht moet als een spel ervaren worden. Het gaat om leren, niet om spelen. Verschillende punten in deze opsomming zijn pedagogisch en didactisch absoluut te vermijden.

Met opmerkingen [LC47]: Een wereld van verschil met wat?

Met opmerkingen [LC48]: Dit doe je al vanaf de eerste dag van de eerste taalperiode in de eerste klas.

weten met welk soort woord ze te maken hebben en waar ze dan op moeten letten. Zinsleer en woordleer zijn immers nauw verbonden met het correct kunnen spellen.

Wanneer kinderen zelf gaan schrijven, gebruiken ze spreektaal en merk je dat bv. de eind -n bij zelfstandige naamwoorden niet wordt geschreven. Het bewustzijn ontbreekt dan.

Belangrijk bij het verbeteren van het dictee:

- Ga met de kinderen op zoek naar wat ze niet begrepen hebben waardoor die fout is kunnen ontstaan: regelfout, onthoudwoord, ...
- **Laat hen verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt.**
- Laat het woord één keer correct schrijven.

Wanneer je bij een dicteeverbetering verwacht dat de kinderen het foutieve woord verscheidene keren opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm. Vaak wordt het woord dan na één keer opnieuw fout geschreven. Op deze manier slijpt de fout terug in.

Laat het woord slechts één keer correct opnieuw schrijven, eventueel met het analogiewoord, de regel of de wetting erbij.

Dictee en remediëring

Na de verbetering van het dictee bekijk je welke fouten de kinderen maakten en ga je hierop opnieuw geïsoleerd oefenen. Op dat moment kan gedifferentieerd werken een meerwaarde betekenen. Soms is een foutenanalyse nodig om de oorzaak of de vermoedelijke oorzaak van de fout op te sporen. Bekijk aan de hand van deze analyse met welk soort oefeningen de kinderen gebaat zijn.

Door na elk dictee meteen in te spelen op wat je ziet:

- zorg je dat de regels niet verkeerd inslijpen
- maak je ruimte om remediërend te werken
- zorg je dat kinderen succeservaringen hebben in het spellingproces.

Naast het bekijken van de foutief geschreven woorden (wat kinderen allereerst confronteert met waar zij geen succes hebben gehad) kan het zeer motiverend werken om met kinderen de goed geschreven woorden te bekijken, die in kaart te brengen en hiervan de evolutie te volgen. Door dit regelmatig te doen hebben kinderen een duidelijk beeld van de vooruitgang die ze maken. De focus op wat wel lukt, maakt enthousiast en motiveert om stevig verder te werken.

Onderhouden = inoefenen

Wanneer hard geoefend werd aan een spellingmoeilijkheid en kinderen deze onder de knie hebben, mag je dit niet zien als een 'afgewerkt' pakketje. **Blijf terugkomen op moeilijkheden en integreer ze regelmatig in te maken oefeningen en dictees.** Wanneer zaken 'onderhouden' worden, blijven kinderen zich bewust trainen tot het een automatisme wordt. Alle kinderen zijn gebaat met deze aanpak, maar vooral voor spellingzwakke kinderen kan het een wereld van verschil maken.

Met opmerkingen [LC49]: Nadat het dictee gegeven is laat je fout gespelde woorden niet nog eens correct schrijven. Het correct schrijven moet geoefend worden vóór het dictee gegeven wordt.

Met opmerkingen [LC50]: Gedifferentieerd werken is de enige goede werkwijze als het over spelling gaat.

Met opmerkingen [LC51]: Regels inslijpen? Bedoelt de auteur dat de regels goed geoefend moeten worden?

Met opmerkingen [LC52]: De interpunctie ontbreekt

Met opmerkingen [LC53]: De interpunctie ontbreekt.

Met opmerkingen [LC54]: Weer een wereld van verschil. Waarmee?

Zorg en spelling

Als leerkracht is het belangrijk om het spellingproces bij je kinderen aandachtig op te volgen en voortdurend bij te sturen. Goed waarnemen is hierbij essentieel.

Zo zal je merken dat er verschil is tussen kinderen met moeilijkheden en kinderen met een echte disfunctie. Deze laatsten komen wel tot inzicht, komen wel tot oefening, maar slagen er niet in te automatiseren. Vooral op langere termijn, in grotere hoeveelheden en wanneer verschillende moeilijkheden samen aan bod komen, hebben ze problemen. Voor deze kinderen is het belangrijk dat ze goed in de gaten worden gehouden zodat in het zorgteam tijdig kan bekeken worden of externe hulp nodig is.

Ook de afname van de LVS-dictees, drie keer per schooljaar, zorgt ervoor dat de evolutie in het spellingproces in kaart wordt gebracht.

Wanneer zich een zorgvraag stelt, vraag je hulp en/of ondersteuning aan het zorgteam. In het team wordt bekeken welke ondersteuning noodzakelijk is en op welk domein:

- klassikale bijsturing op leerling- en/of leerkrachtniveau
- ondersteuning in een spellinggroepje
- aanbieden van en leren werken met een computer en een spellingprogramma
- zoeken naar een alternatief als het spellingschrift ontoereikend is (dysorthografie, te veel fouten, geen structuur, ...)
- individuele begeleiding
- onderzoek
- externe hulp
- individueel leertraject
- ...

Met opmerkingen [LC55]: ... lvs-dictees...

Met opmerkingen [LC56]: Nooit spellinggroepjes samenstellen, altijd individueel werken.

Zinsleer en woordleer in functie van de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen de lagere school bekijken, merken we dat het spellingonderricht geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Inzicht in de woordsoorten, tijdsbeleving, inzicht in de zinsstructuur, ... maken dat het juist spellen eenvoudiger wordt en dat de kinderen 'grond' onder hun voeten voelen. Zo kan een 'uitstapje' naar woord- en zinsleer (en omgekeerd) tijdens een spellingles een belangrijke bijdrage leveren.

Het is daarom vanaf het begin belangrijk om spelling, woordleer en zinsleer hand in hand te laten evolueren.

Een aantal ervaringen/vaardigheden zijn noodzakelijk als basis waarop de spelling dan kan geënt worden.

- **Samenstellingen:**
 - Ervaren van een zin.
 - Ervaren van woorden in een zin.
- **-d/-t op het eind van een woord:**
 - Ervaren van de verschillende woorden in een zin.
 - Werkwoorden herkennen in een zin.
 - De persoonsvorm herkennen in een zin.

- **-e/-en op het eind van een woord:**

Onderscheid kennen tussen bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden.

Werkwoorden herkennen in een zin.

- **Werkwoordspelling:**

Tijdsbeleving.

De persoonsvorm vinden in een zin:

- Veranderlijkheid van de pv. in de zin ervaren (persoon/getal).
- Ja/nee-vraag leren stellen.
- Onderscheid infinitief en persoonsvorm ervaren.

Noemvorm leren vinden.

Begrippen: stam, infinitief, werkwoordgroep, hulpwerkwoord, zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord, ...

Onderscheid hoofdwerkwoord en hulpwerkwoord. (pv. = hulpwerkwoord)

Na de bespreking van de verschillende leerinhouden voor jouw klas vind je in klas 1 t.e.m. 4 het thema: Zinsleer en woordleer i.f.v. de spelling. Hierin vind je een aantal aspecten die in relatie staan (rechtstreeks of onrechtstreeks) met de spelling. In klas 5 en 6 vind je dit in **thema 7,9, 10 en 13**.

Leerinhouden

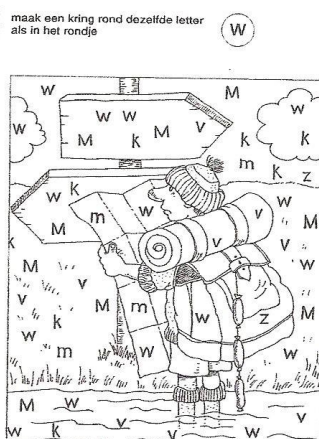
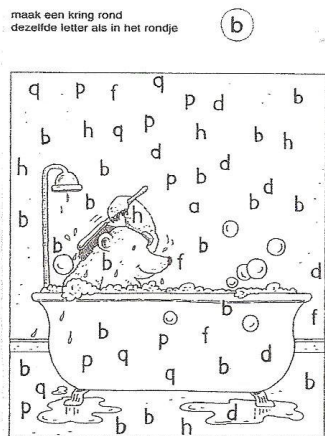
Alfabet (thema1)

Het aanbrengen van de kleine drukletters en het gebonden schrift

De kleine drukletters (leesletters) worden aangebracht in functie van het lezen. In
aanvang gebeurt dit via het **schrijven** omdat ze op deze manier niet enkel met het hoofd maar
ook met het gehele lichaam opgenomen worden.

- Net als bij het aanbrengen van de Romeinse **Kapitalen** is het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de koppeling klank/**teken**.
- Voor sommige kinderen zijn de lettersymbolen verwarrend:
visuele verwarring: b/d/q/p/h w/m (visuele **discriminatie**)
auditiële verwarring: s/z p/b f/v d/t m/n g/h.
- Deze medeklinkerverwarringen kunnen te maken hebben met:
een onvoldoende geautomatiseerde klank/**teken**-koppeling
het weinig aandacht hebben voor die kleine auditiële/visuele verschillen tot het moeilijk kunnen onderscheiden ervan (auditiële/visuele discriminatie).
- Sommige medeklinkers liggen qua klank dicht bij elkaar. Voor sommige kinderen is het verschil ertussen moeilijk te onderscheiden en te koppelen aan **hun** juiste teken.
Las voldoende discriminatieoefeningen in.

Voorbeeld: oefening visuele discriminatie²

Met opmerkingen [LC57]: Dit moet in de eerste klas gebeuren. Het heeft geen zin om dit pas in de tweede klas te doen, aangezien de kinderen in de eerste klas ook boeken willen lezen. Aangezien er geen boeken uitgegeven worden met teksten in kapitalen – wat trouwens onleesbare teksten oplevert – kunnen de kinderen maar beter vanaf de eerste klas met de kleine drukletters leren lezen.

Met opmerkingen [LC58]: Dit moet je absoluut niet doen.

Met opmerkingen [LC59]: Waarom krijgt het woord kapitalen hier een hoofdletter?

Met opmerkingen [LC60]: Dit doe je in de eerste klas. Het is zinloos om dit nu voor een tweede keer te doen in de tweede klas.

Met opmerkingen [LC61]: Daarom is het zinvol om in de eerste klas ook met het verbonden schrift te beginnen. In het verbonden schrift stelt dit probleem zich niet.

Met opmerkingen [LC62]: Wat een moeilijk geconstrueerde zin. Schrijf toch gewoon: te weinig aandacht voor....

Met opmerkingen [LC63]: Hun? Naar wie of wat verwijst dit bezittelijk voornaamwoord?

Met opmerkingen [LC64]: Bied aub nooit zulke tekeningen aan. Ze bevatten onwaarheden. Een beer zit niet in een bad en schrobt zijn rug niet met een borstel. Ik heb nog nooit een beer gezien met de letter b op zijn kaak. En wegwijzers, rugzakken en landkaarten met zulke eigenaardige teksten ken ik ook niet. Deze tekeningen horen absoluut niet thuis in een steinerschool.

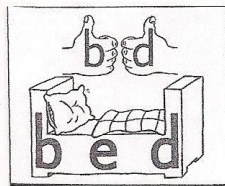
¹ Zie Leerlijnen voor het aanvankelijk schrijfonderricht. – Steinerschool Lohrgrin – versie september 2009, blz. 17.

² Uit: De Leesballon, Handleiding 2 - Uitgeverij De Sikkel.

Bied indien nodig een geheugensteuntje aan (tekening, **beeld**,) om de koppeling te ondersteunen.

Met opmerkingen [LC65]: Drie puntjes zijn voldoende

Voorbeeld uit³ Als spelling een kwelling is.
Uitspraak: b = mond dicht
d = ronde mond

Zet woorden/letters die voor verwarring zorgen naast elkaar, bv. **beuk** - **deuk**.

Woordenreeks voor auditieve discriminatie: **b/d vooraan**

bal	dal	bol	dol	bak	dak
ben	den	bof	dof	bus	dus
bek	dek	Bas	das	boor	door
buur	duur	boek	doek	bier	dier
buik	duik	bank	dank	beuk	deuk
bij	dij	bons	dons	baas	daas

F en S klinken zacht. Laat de kinderen hun hand voor de mond plaatsen. Zo voelen ze de lucht.

V en Z klinken hard. Laat de vinger onder de kin plaatsen. Zo voelen de kinderen de trilling in de keel.

Voldoende inoefening is noodzakelijk. Let wel dat je letters telkens in een andere context aanbiedt. Wanneer je een letter enkel steeds opnieuw laat lezen, blijft er uiteindelijk weinig geheugenspoor over. Zoek opdrachten waarbij kinderen zich moeten concentreren.

Controleer na een tijdje of alle letters gekend zijn.

Het gebonden schrift wordt voorbereidend geoefend.⁴

Door middel van bandoefeningen worden gebonden figuren, die lettervormen kunnen benaderen, in ritmische herhaling **geoefend**.

Let erop dat de kinderen de vormen in een vloeiende beweging uitvoeren. Deze materie vraagt ruime inoefening. Je kunt er voor opteren om gedurende een langere periode dagelijks bv. bij de overgang van het ritmisch deel naar het periodeonderwijs, hieraan te **oefenen**. De kinderen kunnen op eigen tempo met deze oefeningen aan de slag gaan. Als leerkracht loop je rond en stuur je bij: druk, pengreep, ritme, vloeiende **beweging**, ...

Met opmerkingen [LC66]: Helaas veel te laat. Dit moet in de eerste klas gebeuren, en niet alleen voorbereidend geoefend, maar degelijk geleerd en geoefend.

Met opmerkingen [LC67]: Dit zou best al in de kleuterklas gebeuren, maar alleszins ten laatste in het eerste trimester van de eerste klas.

Met opmerkingen [LC68]: Dit is goed.

Met opmerkingen [LC69]: Oké, maar het is toch beter dat de leerkracht blijft zitten en de kinderen bij hem laat komen.

³ Als spelling een kwelling is... boek 1 blz. 19 – 67 Anny Cooreman en Marleen Bringmans

⁴ Zie leerlijnen voor het aanvankelijke schrijfonderricht – Steinerscholen Lohrgrin – versie september 2009, blz. 17 - 18

Gedurende het ganse jaar kan bij de aanvang van de vormtekenles hieraan verder geoefend worden. Lettervormen, verbindingen,... die niet zitten of voor fouten zorgen (dus wat opvalt in de schriftelijke neerslag van de kinderen) worden opnieuw vanuit de beweging en met de ondersteunende loopvormen **geoefend**.

Nadat het gebonden schrift intensief voorbereid is via het vormtekenen wordt het letter per letter **aangebracht**.

- Je kan bij het aanbrengen de letters groeperen volgens vorm en beweging: bv. a, d, q en g e, l, h, k en b i, u, t, j en p
- Laat het onderscheid beleven tussen korte, lange en halflange letters.
Zie letterkaart in bijlage van de leerlijn voor het aanvankelijk schrijfonderwijs.
- Heb **aandacht** voor de verbinding tussen de verschillende letters.
- Laat **zoveel** mogelijk letterverbindingen oefenen.
- Nadat de kinderen eerst vrij hebben kunnen oefenen wordt een schriftje met driekleurige banden **aangeboden**.
- Over de schrijfwijze van de letters bestaat er een schoolafpraak. Zie letterkaart in de bijlage van de leerlijn schrijven.
- Verzorg de **klank/teken-koppeling**. Naast de koppeling tussen de klank en het gebonden schrift moet er ook ruime aandacht zijn voor de koppeling met het gebonden schrift. Niet alle kinderen nemen deze stap vlot.
- Neem voldoende oefentijd. Goed gevormde letters komen de spelling ten goede.

Met opmerkingen [LC70]: Loopvormen hebben geen zin meer als er moet gecorrigeerd worden.

Met opmerkingen [LC71]: Nee hoor. Eerst woorden schrijven, dan pas de afzonderlijke letters oefenen.

Met opmerkingen [LC72]: Heb aandacht? Is het niet beter om te schrijven: Besteed aandacht...

Met opmerkingen [LC73]: Zo veel mogelijk

Met opmerkingen [LC74]: Maar liefst niet het schrift dat gewoonlijk gebruikt wordt en ooit ontworpen werd door een leerkracht van de Vrije School in Eindhoven (Els Göttgens), omdat de lijnen niet duidelijk zijn en omdat de spatie tussen de lijnen te groot is. De schriften zijn veel te groot en daardoor niet praktisch. Ze bevorderen trouwens een slechte schrijfhouding.

Met opmerkingen [LC75]: Klank-/tekenkoppeling

Klinkers (thema 2)

Het is belangrijk om in de *Toelichting Spelling*, **thema 2** zeer aandachtig te lezen. Ook al is deze uitleg niet meteen voor de kinderen bedoeld, als leerkracht is dit de basis waarop je al spelenderwijs het spellingonderricht in de klas ent.

Om met de kinderen met succes stappen te zetten in het schrijfonderricht is het belangrijk dat ze vanaf het begin van het schrijfonderricht duidelijk het **verschil** kunnen **horen tussen vrije klinkers, gedekte klinkers en de doffe klank**.

→ We kiezen **er voor** om deze benamingen te gebruiken.

Met opmerkingen [LC76]: ervoor

De vrije klinker (2.1)

De enkele klinkers in het alfabet zijn vrije klinkers want:

- Er staat geen medeklinker achter.
- Ze worden dus niet 'gedekt' (en daardoor 'kort' gemaakt) door een medeklinker.

- Ze behouden die lange klank aan het eind van een woord of in een open lettergreep (maar de lange e wordt dof als er een medeklinker voor staat: de, me, ...).
- De vrije of lange klinker schrijf je met één letterteken in een open lettergreep en met twee lettertekens in een gesloten lettergreep.

Met opmerkingen [LC77]: Er zijn uitzonderingen.

Met opmerkingen [LC78]: Dat is niet altijd zo.

De vrije klinker in een gesloten lettergreep (2B)

- Een gesloten lettergreep eindigt op een medeklinker.
- In een gesloten lettergreep is de enkele klinker ‘gedekt’ en wordt daarom kort uitgesproken.
- Als je dus de lange klank van de enkele a, e, o, u in een gesloten lettergreep hoort dan moet je de enkele a, e, o, u verdubbelen:
 - o raam, kaak, zaal, maan, kaas, vaas
 - o beek, beer, peer, zeep, weer
 - o boom, rook, noot, poot, doos
 - o muur, duur, buur, vuur
- Hoor je een lange i-klank in een gesloten lettergreep dan moet je de letter i niet verdubbelen maar ‘i e’ schrijven:
 - o wiel, ziek, mier, biet, ...

Met opmerkingen [LC79]: Met een spatie tussen de i en de e?

! De uitzondering u voor w in een gesloten lettergreep kan impliciet aan bod komen maar is leerstof voor klas 3.

Met opmerkingen [LC80]: Waarom staat het uitroepteken hier vóór de zin?

Met opmerkingen [LC81R80]:

De gedekte klinker (2.2)

De enkele klinkers worden in het alfabet uitgesproken met een lange klank. Maar hoe letters klinken in een woord wordt beïnvloed door de plaats van de medeklinkers in dat woord. Want:

- De lange klank van de klinkers in het alfabet wordt kort als er een medeklinker achter staat!! Vandaar de naam: gedekte klinker.
vb. kat, bus, ...

Met opmerkingen [LC82]: Zie de opmerkingen in de toelichting voor de eerste klas.

Met opmerkingen [LC83]: Waarom twee uitroeptekens?

Gevolg:

- **Een korte klank kan dus nooit bestaan op zich. Die is altijd ‘gedekt’ door een medeklinker!!!**
De korte klank bestaat dus alleen in een gesloten lettergreep:

de vrije klinker a klinkt kort in:

- o af, An, as
- o gas, kam, kan, kar, lam, pak, pan, pas, tak, tam, tas, was

de vrije klinker e klinkt kort in:

- en, el, es
 - bel, bek, bes, gek, les, mes, nek, pen, rek, rem, tel
- de vrije klinker i klinkt kort in:
- ik, in, is
 - kin, pin, pik, pil, pin, tik, win, wip, zin

de vrije klinker o klinkt kort in:

- of, om, op
 - dom, dor, gom, kom, kok, los, mol, mos, pop, rok, sok, som, ton, wol, zon
- de vrije klinker u klinkt kort in:
- uk (kabouter)
 - bus, juf, kus, lus, mug, mus, nul, suf, zus
- Maar de lange klank van de u wordt niet kort als die gedekt wordt door een w:
- uw, schuw, sluw (zie hierboven 2.1.6).

Belangrijke opmerkingen

Er zijn maar 5 korte klanken: de vrije klinkers 'a, e, i, o, u' als die gedekt worden door een medeklinker en daardoor kort klinken (bas, bes, bis, bos, bus).

Met opmerkingen [LC84]: Opmerkingen (bemerking is een woord dat overgenomen is uit het Duits en perfect kan vertaald worden door opmerking).

Alle andere klanken zijn lange klanken:

- de vrije klinkers 'a, e, i, o, u'
 - de 2-tekenklanken 'ie, oe, eu, ui, ei, ij, au, ou'
 - de 3-tekenklanken 'aai, oei, ooi, eeu, ieu'
- ! ieu en eeu zijn tweeklanken die steeds gevolgd worden door de letter w.
! De 2-tekenklanken en 3-tekenklanken worden steeds hetzelfde geschreven.

De gedekte klinker schrijf je altijd met één letterteken.

Belangrijk!

Meteen goed het verschil doen voelen/herkennen tussen korte en lange klanken in woorden waarin alleen de klank anders is:

- man/maan - rap/raap - bal/baal - zal/zaal - tak/taak - zak/zaak - lat/laat
- bek/beek - wet/weet - vel/veel - weg/weeg - ver/veer - mes/mees
- zit/ziet - zin/zien - wil/wiel
- rok/rook - stok/stook - pot/poot - bos/boos - dof/doof - zon/zoon
- bus/buur - mus/muur - zus/zuur

Het herkennen in woorden van deze gedekte (korte) klanken is de basis voor de verdubbeling van de medeklinker en dus heel, heel belangrijk .
(zie thema 8: Open en gesloten lettergrepen/Bastaardwoorden 8.2)

→ Bespreek met de kinderen het verschil tussen bv. man en maan:

Vershil van betekenis.

Kun je het verschil zien/horen?

→ **Verdere inoefening:**

Woorden auditief aanbieden, de kinderen wijzen het juiste letterkaartje aan of tonen de beweging die past bij korte en lange klank.

Woorden sorteren volgens klank. Zet boven het rijtje niet a / aa want hier maak je dan van de a (die lang klinkt) een gedekte klinker en dat kan pas als hij gedekt wordt door een medeklinker. Je kan wel de begrippen 'gedekt' en 'vrij' gebruiken. Zelf woorden zoeken met de korte of lange klank.

Laat in een bordtekst de woorden met een korte en/of lange klank aanduiden, de klank kleuren, ...

Kinderen schrijven de woorden over en ordenen ze in de juiste kolom.

...

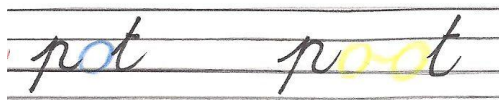
- Je kan bij het uitspreken en oefenen van lange en korte klanken deze vergezellen van bv. armbewegingen:

armen gekruist voor het lichaam = gedekt

armen open = vrij

armen gekruist voor het lichaam en door de knieën buigen = dof.

- Bij het noteren en markeren kan je ook een kleur of een bepaald teken gebruiken, bv. blauw = kort, geel = lang

v boven de korte klank en – boven de lange klank

✓ –
pot poot

!!! Wat je ook doet, zorg dat je consequent bent.

- Laat de kinderen de korte klinkers in alfabetische volgorde van buiten leren. Het zal hen helpen bij de aanzet van de eerste spellingregels.
- Het herkennen in woorden van deze korte klanken is de basis voor de verdubbeling van de medeklinker en dus heel, heel belangrijk.
- Verwarringen tussen korte en lange klank kunnen te maken hebben met:
een onvoldoende geautomatiseerde klank/teken-koppeling
het zich niet bewust zijn van het verschil tussen lange en korte klanken
het te weinig aandacht hebben voor deze kleine auditieve verschillen tot het moeilijk kunnen onderscheiden ervan (auditieve discriminatie).

De doffe (of toonloze) klinker (2.3)

Geef vanaf het begin ook aandacht aan de 'doffe' klank. Leer het onderscheid horen tussen een lange, korte of doffe klinker.

- De doffe klank is een typische klank van het Nederlands en van Germaanse talen.

Met opmerkingen [LC85]: Nu zelfs drie uitroepetekens en dan nog eens vóór de zin. Laat het gebruik van zo veel uitroepetekens maar over aan puberende meisjes en dames die mentaal in die levensfase zijn blijven hangen.

Met opmerkingen [LC86]: De interpunctie ontbreekt.

Met opmerkingen [LC87]: De interpunctie ontbreekt

Met opmerkingen [LC88]: Dit is niet waar. Het Frans kent de doffe e ook en gebruikt die zelfs veel. Zie mijn opmerking bij de toelichtingen van de eerste klas.

- Het is geen 'korte' maar een 'doffe' klank.
- Na een doffe klank moeten we nooit verdubbelen (wel enkele uitzonderingen: zie *Toelichting Spelling, thema 2* - 2.3.D en *thema 8* - 8.4.3).
- In Nederlandse woorden met meer dan één lettergreep staan altijd één of meer doffe klinkers, bv. 'Morgen zal het regenen en hagelen.'
- De lange klank van de letter e wordt een doffe klank als je er een medeklinker voor zet:
 - o **de, je, me, te, we, ze**
(Maar: in re=muzieknoet blijft de klank lang.)
- In de woordjes 'een, er, het' horen we een doffe e.

Maar:

- o **een:** moet eigenlijk uitgesproken worden zoals 'eet'
- o **er:** moet eigenlijk uitgesproken worden zoals 'en'
- o **het:** moet eigenlijk uitgesproken worden zoals 'pet'.

Onderstaande leerstof wordt expliciet in de 2de klas geoefend maar dient pas gekend te zijn in de 3de klas:

De vrije klinker aan het eind van een woord (2.1)

Een open lettergreep eindigt op een klinker.

Als er dus op het eind van een woord (of lettergreep)

- een enkele klinker staat,
bv. ja, de, ski, stro, nu
 - of een laatste klinker van een 2-tekenklank/3-tekenklank,
bv. beu, moe, drie, lui, brei, kij-ken, fou-ten, pau-ze, kraai, foei, mooi, leeu-wen, nieu-we
- dan is dat een open lettergreep.

De vrije klinkers a, o, u aan het eind van een woord (2.1.1)

De lange klank van de enkele a, o, u van het alfabet blijft lang als je er één of meerdere medeklinkers vóór zet (dus in een open lettergreep):

- de lange klank van de letter a blijft lang in:
 - o ja, na, ma, pa, sla, (ik) ga, (ik) sta
- de lange klank van de letter o blijft lang in:
 - o do, Jo, vlo, stro, zo
Maar: de zoo=dierentuin
- de lange klank van de letter u blijft lang in:
 - o nu

De vrije e aan het eind van een woord (2.1.2)

De lange klank van de letter e wordt een doffe klank als je er een medeklinker vóór zet:

Met opmerkingen [LC89]: De ee moet uitgesproken worden als in eet. Maar dat is alleen zo als een een telwoord is. Als onbepaald lidwoord klinkt de ee zoals in het lidwoord de.

Met opmerkingen [LC90]: De uitspraak met de doffe e is even goed en zelfs meer gebruikelijk in Vlaanderen.

Met opmerkingen [LC91]: Doe dit toch maar niet. Laat de Hagenaars dit maar doen.

Met opmerkingen [LC92]: Geen superscript: 2de of 2e is de juiste spelling.

Met opmerkingen [LC93]: Geen superscript: 3de of 3e is de juiste spelling.

Met opmerkingen [LC94]: Bij de spelling van deze woorden heeft het geen belang of het open of gesloten lettergrepen zijn, dus hoeft er ook geen belang aan gehecht te worden.

Met opmerkingen [LC95]: Is dit echt een lange klank? Te vergelijken met de u-klank in buur, ruw enz. ?

- de, je, me, te, we, ze
Maar in de muzieknoet 're' blijft de klank lang.

Daarom moet je aan het eind van een woord de e verdubbelen als je een lange klank hoort:

- fee, mee, zee, twee, slee, thee

De vrije i aan het eind van een woord (2.1.3)

- Als je aan het eind van een woord een lange i-klank hoort, moet je bijna altijd 'i e' schrijven:

- o die, wie, ik zie, drie, knie

Het is belangrijk dat je zelf op de hoogte bent van bovenstaande regels. Je brengt ze zeker nog niet aan bij de kinderen. Probeer wel op een speelse maar juiste manier met het bovenstaande aan de slag te gaan:

- Ervaren van een 'open en gesloten lettergreep'. Hiervoor kan het beeld van een open en gesloten deur gebruikt worden. Eventueel wordt de medeklinker een 'wachter' die plaats neemt bij de deur.

Met opmerkingen [LC96]: Doe dit maar niet.

- Wanneer de deur dichtgaat, kan de lange klinker niet meer vrij klinken. Laat de lange a uitspreken door de leerling in de klas. Op de gang kan dit gehoord worden. Nu gaat **de deur toe** en is de lange a niet meer te horen. Willen we dit wel horen dan komt de 'tweelingletter' helpen'. Doen we dit niet dan kan de a niet vrij meeklinken en hebben we een 'gedekte' klinker'.

Met opmerkingen [LC97]: Niet doen.

- Je kan bv. ook een versje maken waarin de woorden met een vrije klinker op het eind van een woord staan, zonder er meer aandacht aan te besteden. Hierop kan je terugvallen in klas 3/4.

'Een open lettergreep laat zijn klinkers aan één kant vrij zingen.'

Bv. Ho, zei tante Jo
Wat wipt daar zo?
Wat zie ik nu?
Ma, zei kleine Ka
Dat is een vlo.
Is die van u?
Nee, nee
Neem maar mee
naar tante Kee aan zee!

Met opmerkingen [LC98]: Geen spatie nodig.

i of ie in een woord (2.4)

- Je schrijft i e in een open lettergreep (in oorspronkelijke Nederlandse woorden):
 - o dieren, hielen, kieren, mieren, pieren, pieken, rieken, riemen, wieken, wielen, zieken
 - o gierig, gieten, gieter, spiegel, wiegen

Klinkers en medeklinkers

Er wordt nu een **duidelijk onderscheid** gemaakt **tussen klinkers en medeklinkers**. In de eerste klas werd het alfabet gestapt met de nadruk op de klinkers; nu wordt ook de **benaming** klinkers/medeklinkers gebruikt. Het is belangrijk dat de kinderen, als aanzet naar gesloten en open lettergrepen dit verschil goed kennen.

Met opmerkingen [LC99]: Dat mag al in de eerste klas.

Alfabetisch rangschikken

De kinderen kennen het alfabet heen maar ook terug.

→ Al stappend (vooruit en terug):
 a * a
 a b * b a
 a b c * c b a
 a b c d * d c b a

Hierdoor ontwikkelen de kinderen gevoel voor de onderlinge plaats van de letters in het alfabet.

Eerste aanzet tot alfabetisch rangschikken:

- De kinderen worden in groepen verdeeld. Ze krijgen de letters van het alfabet op kaartjes. De opdracht bestaat erin deze letters in alfabetische volgorde te leggen.
- Je kan de kinderen in groepen verdelen en vragen om zich alfabetisch in een rij te zetten volgens voornaam of achternaam (als er geen turnrij is die zo gevormd wordt). Leuk om te zien hoe de kinderen zich organiseren om dit te kunnen (sociale proces). De groepen kunnen steeds groter worden. Eens de kinderen dit gedaan hebben, is de oefenwaarde weg.
- In de vierde klas wordt het alfabetisch rangschikken regelmatig geoefend.

2-tekenklanken/3-tekenklanken/Tweeklanken (thema 3)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 3**.

2-tekenklanken (3A)

Vooraf:

- 2-tekenklanken worden met 2 letters (lettertekens) geschreven.
- **ie, oe, eu, ui, au, ou, ei en ij** zijn tweetekensklanken.
- De 2-tekenklanken ei/ij au/ou en ui zijn *tweeklanken*. Je hoort 2 verschillende klanken.
- Alle 2-tekenklanken zijn *lange klanken*.
- Na 2-tekenklanken moet er nooit verdubbeld worden.

Met opmerkingen [LC100]: Dit is niet waar. De ij klinkt heel dikwijls als een doffe e. Bijvoorbeeld in de uitgang -lijk: lelijk, vriendelijk, enz.

Moeilijkheden:

Verwarring van de 2-tekenklanken (bv. ui en eu; eu en u) kan te maken hebben met:

- Een onvoldoende geautomatiseerde klank/teken-koppeling.
- Het te weinig aandacht hebben voor deze kleine auditieve verschillen tot het moeilijk kunnen onderscheiden ervan (auditieve discriminatie).
- Kan een eerste teken van taalzwakte zijn.
- Woorden waarin alleen de klank eu of ui anders is:
 - o beuk/buik - deuk/duik - reus/ruis - reuk/ruik - teut/tuit - keus/kuis
 - scheut/schuit - leuk/luik
- Woorden waarin alleen de klank eu of u anders is:
 - o deuren/duren - scheuren/schuren - keuren/kuren - zeuren/zure

→ Laat de acht 2-tekenklanken van buiten **leren**.

ie (3.1)

- Aan het eind van een woord moet je bijna altijd 'i e' schrijven:
 - o die, wie, ik zie, drie, knie, jullie, ...
- In een gesloten lettergreep schrijf je altijd 'i e' (zie Klinkers 2.1.5)
 - o bier, biet, dief, dier, hiel, mier, niet, riem, vier, vies, wieg, wiel, ziek, ziel
 - o fabriek, kwartier, papier, publiek, rivier, kliniek, muziek
- In een open lettergreep in 't midden van een woord, schrijf je 'i e' in de meeste Nederlandse woorden:
 - o gierig, gieten, gieter, spiegel, wiegen
- Na 'ie' moet je de medeklinker nooit verdubbelen: wielen, mieren, bieten, zieke, ...

oe (3.2)

- De oe is een lange klank die steeds op dezelfde manier geschreven wordt en waarna je de medeklinker nooit moet verdubbelen.
- De oe wordt met 2 lettertekens geschreven, maar je hoort toch maar 1 klank (dit in tegenstelling tot de tweeklanken waar je wel 2 verschillende klanken hoort).
- Soms kan oe problemen geven in het schrijven van de volgorde: eo
 - aan het eind van een woord:
 - o boe, doe, hoe, koe, moe, toe
 - in een gesloten lettergreep:
 - o boek, boer, doek, doen, hoek, koek, poes, soep, toen, voet, zoen, zoet
 - in een open lettergreep:
 - o bloemen, boeken, groene, koeken, hoeken, moeder, moeten, roepen, schoenen, snoepen, stoelen, voelen, vroeger, zoeken

Met opmerkingen [LC101]: Hoofdletter hoeft niet.

Met opmerkingen [LC102]: In een opsomming is het beter om een puntkomma te gebruiken. De hoofdletters zijn daardoor ook overbodig.

Met opmerkingen [LC103]: Te weinig aandacht...

Met opmerkingen [LC104]: Eigenaardige zin: ... kan te maken hebben met kan een eerste teken van

Met opmerkingen [LC105]: Uit het hoofd leren.

Met opmerkingen [LC106]: Hopelijk zonder spatie tussen de i en de e.

Met opmerkingen [LC107]: Toch niet met een spatie tussen de i en de e?

eu (3.3)

- De eu is ook een lange klank die steeds op dezelfde manier geschreven wordt en waarna je de medeklinker nooit moet verdubbelen.
- De eu wordt met 2 lettertekens geschreven, maar je hoort toch maar 1 klank (dit in tegenstelling tot de tweeklanken waar je wel 2 verschillende klanken hoort).
- Soms kan eu problemen geven bij het schrijven: ue.

aan het eind van een woord:

- o beu, reu, keu, sneu

in een gesloten lettergreep:

- o beuk, deuk, deur, geur, heup, jeuk, leuk, neus, reus, scheur

in een open lettergreep:

- o beuken, deuken, deuren, heuvel, keuken, kleuren, kleuter, leugen, meubel, sleutel, vleugel

ui (3.4)

- De ui is een tweeklank.
- De ui is ook een lange klank die steeds op dezelfde manier geschreven wordt en waarna je de medeklinker nooit moet verdubbelen.

aan het eind van een woord:

- o bui, lui, trui

in een gesloten lettergreep:

- o buik, buil, buis, duif, duim, huis, luis, muis, schuif, schuim, schuin, tuin, ruit, vuil

in een open lettergreep:

- o buiken, duimen, duiker, kruiden, kuiken, muizen, ruiten, ruiters, schuilen, spruiten, struiken, tuinen, vuile, zuiver

ei/ij en au/ou (3.5)

- zijn tweeklanken
- zijn in principe onthoudwoorden.
- Woorden met ei/ij klas 2, *expliciet, gekend midden 3*:
 - o klein, mei, ei, wei, klei, eik, geit, reis, trein, plein, prei, keizer, *paleis*, meisje, eiland, einde, geheim
 - o fijn, grijs, rijk, rijp, vijf, vrij, vrijdag, wijs, jij, hij, zij, wij, mij, mijn, zijn, lijn, pijn, pijp, wijn, prijs, kriet, spijt, *konijn*, gordijn, kijken, bijten, blijven, krijgen, schrijven
- Woorden met au/ou klas 2, *expliciet, gekend midden 3*:
 - o gauw, blauw, flauw, klauw, saus, paus, pauw, auto, augustus
 - o oud, koud, stout, hout, goud, touw, zout, kou, kous, fout, woud, mouw, vrouw, bouwen, houden, *kabouter*

Let op: De cursief gedrukte woorden in bovenstaande reeksen zijn bastaardwoorden.

2-tekenklanken in woorden met twee lettergrepen

- Na een 2-tekenklank (ie, oe, eu, ui, ei/ij, au/ou) moet je nooit verdubbelen.
- Bijvoeglijke naamwoorden eindigen in de verbuiging op e:
bv. vroege, stoere, groene, stoutte, bruine, schuine, ...
- Meervoudsvormen eindigend op -en:
bv. mieren, dieren, hoeken, doeken, deuren, duimen, ruiten ...
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -en:
bv. de keuken, het veulen, het zuiden.

3-tekenklanken (3.B)

- 3-tekenklanken worden met 3 letters (lettertekens) geschreven
- **aai, ooi, oei, eeu, ieu** zijn 3-tekenklanken
- aai, ooi, oei, ieu en eeu zijn 3-tekenklanken waarbij je 2 verschillende klanken hoort en die dus ook *tweeklanken* zijn
- 3-tekenklanken zijn lange klanken.

aai, oei, ooi (3.8)

*Je hoort een aa, oe, oo met daarachter de i-klank die je hoort als een j: kraai, foei, mooi.
Soms schrijven kinderen hier ook de 'j' die ze horen.*

- op het eind van een woord:
 - o saai, taai, haai, lawaai
 - o foei
 - o mooi, kooi, hooi
- in een woord:
 - o saaie, koeien, gooien, ...

Met opmerkingen [LC108]: Hoe kan dit? Hoe kun je een i-klank horen als een j? Je schrijft de letter i, maar je spreekt ze uit als een j. Het is dus de letter i en de klank j.

eeu, ieu (3.9)

De letter w hoort niet bij de tweeklank maar komt er in een woord wel steeds achter:

- op het eind van een woord:
 - o eeuw, leeuw, meeuw, sneeuw, spreekw
 - o nieuw, nieuws, opnieuw, kieuw
 - Hier wordt de u vaak vergeten.
 - Het is een vaste lettercombinatie die de kinderen ook zo moeten herkennen en altijd op dezelfde wijze schrijven.
- in een woord:
 - o eeuwen, leeuwen, ...
 - ook hier veel aandacht besteden aan de u in de lettercombinatie (en het is dus ook niet 'lewen, mewen, snewen', ...!).

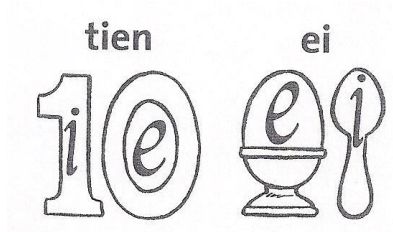
Let op:

- Bij het splitsen in lettergrepen blijven alle letters van de 3-tekenklank samen en wordt er dus gesplitst voor de w: geeu-wen, nieu-we, ...
- Dit is hetzelfde als het auditief verdelen in klankgroepen.
- In ooi, aai, oei klinkt de letter i als een j. Soms schrijven de kinderen hier de j die ze horen. Let hierop.
- De letter w *hoort niet* bij de tweeklank eeu en ieu maar komt er wel steeds achter!
- Oefen eenlettergrepige woorden met korte klank, lange klank, doffe klinker en 2-tekenklanken en 3-tekenklanken. Rubriceerijtjes, spelletjes, ...
- Kinderen hebben soms moeite met het vasthouden van de verschillende 2-tekenklanken die auditief (horen), visueel (zien) of motorisch (schrijfbeeld) van elkaar verschillen. Hier kan een visuele of auditieve ondersteuning zeker **zijn** nut hebben. Zoek naar een ingang voor deze kinderen.
- Kies ankerwoorden en verbind ze met een beeld. Vanuit de fabels worden er heel wat mogelijkheden aangereikt:
bv. De **muis** en de **leeuw**
De kip met de **gouden eieren**
...

Met opmerkingen [LC109]: Nee hoor. Bij het auditief splitsen hoor je dit: gee-wen, nie-we.

Met opmerkingen [LC110]: ... van nut zijn.

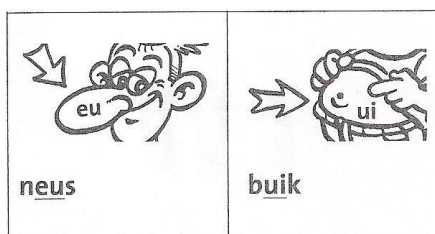
Voorbeeld⁵

- Ook in de thema's van heemkunde kunnen ankerwoorden gevonden worden voor 2- en 3-tekenklanken en medeklinkerclusters:
bv. Sinterklaas kapoentje, **gooi** wat in mijn **schoentje**
Michael geeft ons **moed** en **kracht**
...

⁵ Als spelling een kwelling is ... Boek 1 - Anny Cooreman en Marleen Bringmans

- Ui en eu kunnen lang verwisseld worden. Geef een visuele of auditieve **hulp**.

Uitspraak:

- o bij eu zijn de lippen vooruit
- o bij ui zakt de kin (tot aan je buik).

Zet deze twee naast elkaar:

bv. Moeder is in de kuiken/keuken.

- o beuk/buik - deuk/duik - reus/ruis - reuk/ruik - teut/tuit - keus/kuis –
scheut/schuit - leuk/luik - deuren/duren - scheuren/schuren –
keuren/kuren - zeuren/zure.

- ei/ij en au/ou zijn in principe onthoudwoorden. Markeer de kleinste groep: ei en au. Met deze woorden kan je een eigen verhaal (woord) of tekening (beeld) maken.

Mogelijke werkvorm:

Maak groepjes van een vijftal woorden en leer ze van buiten.

Leer met de prent(en) die je gemaakt hebt.

Leer het verhaal of gedicht dat je gemaakt hebt.

Maak een onthoudfiche van de woorden die je steeds vergeet.

- **Visueel dictee** is zeker een meerwaarde bij het verwerven van de onthoudwoorden en de kinderen kunnen op eigen tempo oefenen. Geef de kinderen een reeks woorden op kaartjes en maak volgende afspraak:

Bekijk het woord aandachtig.

Lees het woord luidop.

Draai het kaartje om.

Schrijf het woordje op.

Draai het kaartje opnieuw om en controleer of het juist is.

→ De kinderen kunnen de gekende en nog te oefenen woordjes apart bewaren in **doosjes**.

! **Let** wel: na deze oefeningen zijn de woorden niet altijd geautomatiseerd.

Auditief dictee is hier nu zeker op zijn plaats naast invuloefeningen waarbij de juiste klank moet ingevuld worden in opgegeven woorden.

- Er bestaan regels i.v.m. ei/ij en au/ou (zie in de *Toelichting Spelling, thema 3.5/3.6*) die een grote hulp kunnen zijn en die je zelf echt moet verwerven. In de hogere leerjaren kunnen ze een hulp zijn voor kinderen die de woordbeelden niet vasthouden via een verhaal of beeld en op een andere manier de woorden moeten leren onthouden.

Met opmerkingen [LC111]: Vermijd zulke karikaturen toch maar.

Met opmerkingen [LC112]: Rommel en chaos zullen je deel zijn. Er gaat niets boven het schrijven.

Met opmerkingen [LC113]: Een uitroepteken vóór de zin?

Medeklinkers (thema 5)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 5**.

p/b aan het eind van een woord (5.1.1)

Aan het einde van een woord kan je het verschil tussen p of b niet horen. Om te weten welke letter je moet schrijven, moet je het woord verlengen:

pop/poppen, diep/diepe
web/webben

- **Woorden die eindigen op p:**
 - o aap, diep, hoop, kip, kop, lap, lip, pap, pop, rap, soep, top, zeep
 - o grap, groep, knoop, knop, schap, slap, stap, stoep, trap
 - o damp, klomp, pomp, ramp, dorp, tulp, schelp
- **Woorden die eindigen op b:**
 - o lob, krab, rib, schub, web, spinnenweb, zeerob

Medeklinkercombinaties (thema 6)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 6**.

Medeklinkerclusters, dubbele kopjes, ...

aan het begin van een woord (6.1.1)

- **sch** (6.1.2)
 - o schaal, schaaf, schaar, schaap, schat, schelp, scherp, scheur, scheut, schip, schil, schim, schoen, schok, school, schoon, schoot, schop, schouw, schuim, schuin, schuld, schurk, schuur, schuw
 - o schaatsen, schade, schaduw, schedel, schilder, schilderij, schipper, schotel, schouder, schuilen, schuiven

→ Taalzwakke kinderen die geneigd zijn fonetisch te schrijven, blijven soms de *s c h* lang als *sg* schrijven. Het is belangrijk deze medeklinkercombinatie vanaf het begin goed te herkennen (koppel aan beeld of **verhaal!**).

Met opmerkingen [LC114]: Deze lettercombinatie mag al vroeg in de eerste klas aangeleerd worden.

- **bl, br / dr, dw / fl, fr / gl, gr / kl, kn, kr, kw / pl, pr / sk, sl, sm, sn, sp, st**
tr, tw / vl, vr / wr (6.1.4), **zw** (6.1.1)
 - o **bl:** blad, blauw, bleek, bles, blik, bloed, bloem, bloes, blok, bloot, blij
 - o **br:** Bram, braad, braaf, braam, brei, brein, brem, breed, bres, breuk, bril, brief
broer, broek, brok, brood, broos, bruin, brug

- **dr:** draad, draak, draf, dreef, dreun, drie, droef, droog, droom, drop, druk, druif
- **dw:** dwaas, dwang, dwars, dweil, dwerg

- **fl:** fles, flauw, fluit
- **fr:** fraai, Frank, Frans, frats, friet, fris, fruit

- **gl:** glas, glad, gleuf
- **gr:** graag, graan, graf, graat, gram, grof, grap, gras, grijs, griep, gril, groef, groei, groen, groep, groet, groot, grot

- **kl:** klauw, klap, klas, klaar, Klaas, klep, kleed, klei, klein, kleur, klik, klok, kloof, klus
- **kn:** knaap, knap, knal, kneep, knecht, knel, knie, knik, knip, knol, knoop, knop, knus
- **kr:** kraag, kraal, kraam, kraan, krak, kras, krap, kraai, kreet, kreuk, krijt, krop, kruk, krul, kruis, kruik, krom, krot, kroon
- **kw:** kwaad, kwik, kwijt

- **pl:** plan, plaat, plas, plat, plein, plek, plof, plooi, pluim, pluis, plus
- **pr:** praat, pret, prei, priem, prijs, prik, prui, pruim

- **sk:** ski
- **sl:** sla, slaaf, slaan, slaap, slag, slak, slank, slang, slap, slecht, slee, slim, slijk, sleuf, slot, sloot, sloop
- **sm:** smal, smet, smeer
- **sn:** snaar, snel, snee, sneeuw, snik, snoep, snoei, snoek, snoer, snoet, snok, snor, snuit

- **sp:** spier, spek, speer, spel, spijt, spin, spot, spook, spoor, spuit
- **st:** staf, stad, stal, stap, staan, stam, staat, star, staak, stek, steek, steel, stel, ster, steeg, steen, stem, stijf, stil, stip, steun, stier, stoel, stoep, stoer, stoot, stof, stok, stom, stop, stoom, stout, stuk, stuur

- **tr:** traag, traan, tram, trap, troep, trol, troon, trouw, trek, Trees, trein, trui
- **tw:** twaalf, twee, twist, twijg, twijfel, twintig
-
- **vl:** laag, vlag, vlak, vlam, vlek, vlees, vlieg, vlier, vlok, vlooi, vloer, vloot, vlot, vlucht, vlug
- **vr:** vraag, vracht, vreemd, vrees, vriend, vrij, vroeg, vroom, vrouw, vrucht, vrede, vreugde, vrijdag, vrolijk

- **zw:** zwaan, zwak, zwaar, zwam, zwaai, zwem, zweep, zweet

aan 't eind van een woord (6.2)**- 2 medeklinkers achteraan** (6.2.1)

- **ft:** gift, kaft, lift, stift
- **fd:** hoofd

- **ls:** als, Els, hals, hels, mals, pels, pols, vals, wals
- **ld:** beeld, geld, naald, veld, wild
- **lt:** halt

- **ks:** heks

- **mp:** damp, kamp, klomp, lamp, lomp, pomp, ramp, romp, stamp, stomp
- **md:** hemd
- **ms:** soms

- **nd:** band, brand, eend, eind, grond, hand, hond, kind, land, maand, mand, mond, rond, tand, stand, wind, zand, blind, vriend
- **ns:** ik bons, dans, dons, eens, Frans, gans, glans, Hans, kans, krans, lens, mens, ons, prins, wens
- **nt:** kant, krant, lint, pint, plant, prent, punt, sint, tent, vent, want, klant

- **ps:** gips, mops, oeps, paps, pips, rups

- **rd:** paard, zwaard, boord, koord, woord, baard, bord, hard
- **rs:** baars, kaars, kers, laars, paars, ik pers, raars, schaars, schors, vers,
- **rt:** beurt, buurt, hert, fort, hart, kaart, kort, maart, poort, schort, soort, start, staart, taart, kwart, zwart

- **sp:** gesp, rasp, wesp
- **st:** beest, best, beurs, feest, gast, geest, haast, hoest, juist, kast, kist, kust, kwast, last, lijst, list, mist, mast, meest, mest, mist, naast, nest, post, rest, rijst, rust, triest, vast, vest, vuist, west, woest

- **ts:** iets, fiets, frats, knots, koets, muts, niets, plaats, plots, pruts, rits, rots, toets, trots, flits, koorts (ook: arts)

- de doffe klank tussen de l+MK en r+MK (6.2.2)

Je hoort een doffe klank tussen sommige eindmedeklinkercombinaties.

Je schrijft de doffe klank niet, tussen de volgende eindmedeklinkers (want als je die doffe klank schrijft dan ontstaat er een woord met twee verschillende lettergrepen i.p.v. één bv. warm wordt dan wa-rem)

l f: half, kalf, zelf (ook: zelfs), wolf, elf, golf, twaalf

r f: erf, durf, korf, scherf, kerf, slurf, murf, verf

Ook: herfst

Met opmerkingen [LC115]: l + medeklinker en r + medeklinker: waarom plots afkorting en kapitalen? MK is al zeker niet de gebruikelijke afkorting van medeklinker.

l g: alg, galg, Belg, Belgen, telg, velg, volg, gevolg, vervolg, volgen
r g: erg, erge, berg, bergen, merg, zorg, dwerg, herberg

l k: elk, melk, hulk, kalk, kolk, kelk, balk, talk, tolk, olk, wolk, dolk
r k: merk, kerk, park, vork, berk, werk, hark, jurk, zerk, sterk, schurk
Ook: markt

l m: palm, zalm, helm, halm, film, kalm, palmen, helmen
r m: arm, arme, warm, berm, scherm, vorm, worm, enorm, storm
 arme, warme, enorme, schermen, vormen wormen
l p: hulp, schelp, tulp, tulpen
r p: slurp, dorp, slurpen, dorpen, werpen (werp, werpt)

r n: hoorn (van de telefoon, van de post, muziekinstrument)
 eekhoorn, Doornroosje, ijsheer

Ook: modern, ernst, ernstig

PS: Volgens het Groene Boekje is het zo:

- **hoorn** wordt gebruikt voor:
 - hoorn (stofnaam), hoornachtig, het hoornblad, de hoornblazers, het hoorngeschal, de hoornklaver, de hoornlaag, het hoornvlies, het hoornweefsel
 - eekhoortjesbrood
- **horen** mag ook in:
 - de horen (de horens), de horendrager, het horentje
 - eekhoren, eekhorentje
 - neushoren
- **doorn** wordt gebruikt voor:
 - doornachtig, doornappel, doornbos, doornenkroon, doornhaag, doornheg, doornig, doornstruik
 - Doornroosje (staat niet in het Groene Boekje)
- **doren**, dorens, dorentje
 - **lantaarn** en **lantaren** mogen allebei.

- **ng/nk** (6.2.3)

Tussen nk schrijven de kinderen gemakkelijk een g. Geef eventueel ook hier een geheugensteuntje. Dus **nooit ngk:**

- o eng, bang, lang, gang, ding, wang, tang, zak, long, tong, jong, kring, slang, streng, sprong, ingang
- o bank, tank, mank, pink, vink, vonk, slank, flink, plank, drank, klink, stank

- **cht na een korte klank** (6.2.4)

Na een korte klank schrijf je aan het eind van een woord altijd –cht.

- o acht, gracht, jacht, kracht, macht, nacht, zacht
- o echt, knecht, recht, slecht, vlecht

Met opmerkingen [LC116]: Als je in de eerste klas eerst de lettercombinatie nk aanleert en pas daarna de ng, maken de kinderen heel weinig fouten.

- o dicht, bericht, gedicht, gewicht, gezicht, plicht, inzicht, uitzicht
- o bocht, tocht, vocht
- o lucht, vlucht, vrucht, zucht (ook: burcht)

Opmerking:

Sommige werkwoorden die geen -cht hebben in de noemvorm eindigen in de verleden tijd wel op -cht:

- o kopen - ik kocht
- o mogen - ik mocht
- o denken - ik dacht

Maar: werkwoorden volgen eigen regels

persoonsvorm = stam + t: ik leg/hij legt - ik zeg/hij zegt - ik lig/hij ligt (maar dus wel: het licht=van de lamp en licht=niet zwaar)

het voltooid deelwoord krijgt een d als je de verleden tijd maakt met de uitgang: de/den

- ik zegde - ik heb gezegd
- ik legde - ik heb gelegd
- ik verwittigde - ik ben verwittigd

Medeklinkercombinaties in het midden van een woord (6.3)**In moeilijke woorden (6.3.3)**

- o Kerstmis, kerstdag, kerststal, kerstspel, kerststronk, kerstvakantie

Aandachtspunten:

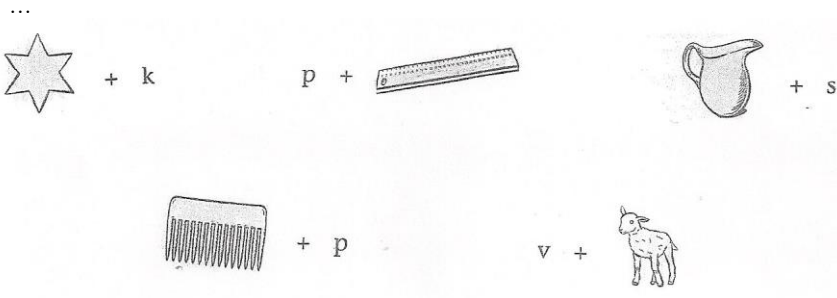
- Geef voldoende aandacht aan woorden met twee of meer medeklinkers vooraan/achteraan. Tussen sommige medeklinkercombinaties aan het eind van een woord:
 - l + medeklinker bv. melk
 - r + medeklinker bv. berg
 horen we een doffe e die we niet schrijven. Het gevaar bestaat dat de kinderen deze woorden gaan lezen en schrijven in twee lettergrepen: be-reg i.p.v. berg.

- Zorg voor een correcte uitspraak. Zie Toelichting Spelling, **thema 2** en de woordenreeksen.
- Maak woordenrijtjes .
- Bouw woordenrijen op met 2 medeklinkers vooraan vanuit dezelfde woorden met één medeklinker vooraan:

waar	zwaar	raak	kraak	laf	blaf	roos	broos
laat	plaat	laag	klaag	lag	slag	reuk	breuk
raaf	graaf	raaf	braaf	lek	plek	rood	brood
meer	smeer	week	kweek	lip	flip	rok	brok
peer	speer	leef	kleef	lus	plus	ruis	bruis
teen	steen	liep	sliep	lag	vlag	room	droom
riep	griep	luis	pluis	lus	klus	raak	draak
riem	priem	ruim	pruim	pel	spel	ruk	druk
loer	vloer	ruis	kruis	lok	vlok	raad	draad

rauw	grauw	waai	zwaai	luk	pluk	ril	dril
lauw	blauw	roei	groei	ruk	druk	ring	dring

- Maak met de kinderen een spel waarin deze woorden geoefend worden:
bv. een kwartetspel maken
een rebus maken

Verdelen in klankgroepen/Lettergrepen (thema 7)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 7 en 8** zeer aandachtig.

Vooraf:

- Als we een woord traag, ritmisch, in delen uitspreken, dan horen we een pauze tussen de groepen klanken (be-zoe-ker); dit zijn klankgroepen.
- In elke klankgroep is er één klinker, één 2-tekenklank of één 3-tekenklank.
- Er zijn **geen regels** voor het splitsen in klankgroepen. We doen dit als vanzelf, intuïtief, zonder erbij na te denken, vanuit ons taalgevoel. (Als er dus een zwak taalgevoel is, kan het zijn dat dit ook niet zo evident is. Kan een eerste belangrijk signaal zijn.)
- Het verdelen in klankgroepen kan zeker een grote steun zijn om in de 'hoorwoorden' alle letters goed te horen en zo in het schrijven geen medeklinkers te vergeten of verkeerde medeklinkers te schrijven. **Dit is heel belangrijk zowel voor het lezen als voor het later correct leren spellen!!**
- Er is een duidelijk verschil tussen het splitsen in lettergrepen (gebeurt visueel) en het splitsen in klankgroepen (gebeurt auditief). Dit is een belangrijk onderscheid vooral als we met open en gesloten lettergrepen aan de slag gaan.

Met opmerkingen [LC117]: Is één uitroepteken niet voldoende?

- Bij het verdelen in klankgroepen gaat het nog niet om het leren van de spelling van een woord, het gaat om het verdelen. Het sluit aan bij het 'luisteren'.

Uit de praktijk:

*Wij letters kunnen samen
in kleine groepjes staan.
Waar we met elkaar
voorzichtig klinken gaan.*

- Bij het splitsen in klankgroepen leren de kinderen aangeven wat ze horen op het eind van de klankgroep:
 1. **een klank** (dan is het deurtje open = open lettergreep):
 - korte klank
 - lange klank
 - een doffe klank
 - een 2-tekenklank
 - een 3-tekenklank.
 2. **een medeklinker** (dan is het deurtje toe = gesloten lettergreep).
- Oefen dit bewust tijdens het ritmisch deel! Laat de kinderen verwoorden of ze op het einde van het woord of de klankgroep, een klank of een medeklinker horen en welke dit is.
Door de combinatie met de armbewegingen (zie hoger) wordt meteen ook duidelijk of het over een korte klinker, een lange klinker of een doffe klank gaat.
- Sommige kinderen zijn auditief minder sterk. Maak de oefeningen die je auditief maakte stilaan visueel. Doe dit zodra je woorden aanbiedt met meer dan één lettergreep. Op deze manier maak je de overgang van 'splitsen in klankgroepen' naar 'splitsen in lettergrepen'.

Houd hierbij de woorden waarin lettergrepen in de klankgroep eindigen op een korte klank nog even terug want het volgende is toch belangrijk om weten:

Bij het **verdelen in klankgroepen** kan er een **korte klinker** staan aan het **eind** van een **klankgroep**.

Want:

ballen / bellen / brillen / bollen / brullen
wordt auditief in de klankgroep
'ba(l)' 'len' / 'be(l)' 'len' / 'bri(l)' 'len' / 'bo(l)' 'len' / 'bru(l)' 'len'

Dit kan taalkundig niet. Want: een korte klinker moet altijd gedekt zijn door een medeklinker. Door hierop de aandacht te trekken zet je een eerste stap naar het verdubbelen in een gesloten lettergreep.

Concreet betekent dit dat je bij het splitsen van deze woorden **goed verwoordt**:
We horen ba(k) – ker: de a klinkt kort en moet gedekt worden.

Met opmerkingen [LC118]: Hier ga je best niet uit van de verdeling in klankgroepen/lettergrepen op het gehoor. Deze spelling dient alleen om het lezen te vergemakkelijken en moet dan ook vanuit het lezen aangepakt worden. In een tekst laat je woorden als ballen, bellen enz. splitsen en vraag je waarom er twee medeklinkers staan.

We schrijven bak- ker.

Bij het verdelen in **lettergrepen** blijven de letters van de tweeklank en de 3-tekenklank altijd samen:

We splitsen na de i van aai, oei, ooi: kraai-en, sproei-en, dooi-er (maar bij het verdelen in **klankgroepen** splitsen we vóór de i)

We splitsen na de u van eeu en ieu: leeu-wen, nieu-we.

Inoefening:

- Laat zowel samengestelde woorden als andere meerlettergrepige woorden aan bod komen.

Samengestelde woorden: bv. dak – pan, voet – bal

Laat kinderen mondeling, met eigen kennis, vooral 2 zelfstandige woorddelen samenvoegen.

Bied woorden aan die de kinderen kunnen combineren tot samengestelde woorden.

Meerlettergrepige woorden: wa - ter - loop

Ook het samenstellen van woorden uit afzonderlijke klankgroepen geeft meer inzicht en gevoel voor wat een klankgroep is: ver – jaar – dag

- Oefen eerst met tweelettergrepige woorden door elkaar. Later komen ook drie- en meerlettergrepige woorden.
- Als we de motoriek inschakelen en elke klankgroep van een klap voorzien, dan wordt letterlijk het gevoel voor wat een klankgroep is versterkt. Kinderen spreken het woord in zijn geheel uit en klappen dan de lettergrepen.

Open en gesloten lettergrepen (thema 8)

Lees in de Toelichting Spelling, **thema 8**.

Noodzakelijke voorkennis:

Spelenderwijs worden volgende vaardigheden geoefend:

- Het splitsen in klankgroepen of woorddelen (auditief) en lettergrepen (visueel).
- Medeklinkers en klinkers kunnen onderscheiden.
- Het duidelijk kunnen onderscheiden (herkennen) in een woord van:
 - de 5 korte of gedekte klanken
 - de doffe klank (deze hoort niet tot de 'korte' klanken!)
 - de lange klanken met één of twee dezelfde letters geschreven: a/aa, e/ee, i, o/oo, u/uu
 - de lange klanken die met 2 of 3 letters worden geschreven: ie, eu, oe, ui, ei/ij, au/ou, aai, oei, ooi, ieu, eeu.

- Herkennen van 2 verschillende medeklinkers in een woord: paarden, ...
- Weten dat 1 medeklinker tussen klinkers bij het verdelen in lettergrepen altijd bij de volgende klinker hoort: deu-ren, ra-men, ...
- Weten dat een open lettergreep eindigt op een klinker en een gesloten lettergreep eindigt op een medeklinker.
- Weten dat de 5 enkele klinkers van het alfabet lang klinken als ze niet gedekt worden door een medeklinker.
- Zoals in het hoofdstuk *Verdelen in klankgroepen/Lettergrepen* werd aangehaald is het belangrijk om de overstap van het auditief verdelen in klankgroepen naar de visuele voorstelling ervan bewust te nemen. Niet alle kinderen zijn auditief sterk en hebben dus de visuele link echt nodig.
- In een eerste fase worden eenvoudige, eenlettergrepige woorden aangeboden die de kinderen rubriceerden: woord met een korte klank, een 2-tekenklank of een lange klank in een gesloten lettergreep.

Bv. Schrijf de woorden in de juiste kolom:

tak – raam – hoek – week – bel – wiel – scheur – kip – duim – boor – pot – muur
geit – hut – haak – kat – pijp – peer – school – bek – saus – stuur – mol – kous
kus – paal – kuil – been – mat – doek – kop – vuur – ruit

korte klank	lange klank (2-tekenklank)	lange klank
ik schrijf de klinker enkel bal bel bril bol brul	ik schrijf wat ik hoor oe ie eu ui ei ij au ou	Ik schrijf de klinker dubbel vaar veer voor vuur
...	...	...

Bastaardwoorden

Bastaardwoorden zijn woorden die uit een andere taal komen. Het zijn onthoudwoorden. In bordtekstjes, gedichten, in de heemkunde verhalen komen de kinderen voor het eerst in contact met deze bastaardwoorden, bv. banaan, konijn, toneel, ...

Bij deze woorden, bv. banaan, eindigt de eerste lettergreep op een vrije klinker. Daarom mogen we *niet verdubbelen*. *We spreken die vrije klinker in het Nederlands echter kort uit omdat er in de tweede lettergreep een lange klank in een beklemtoonde lettergreep volgt.*

Het is belangrijk dat je zelf goed weet over welke woorden (= welke woorden zijn bastaardwoorden) het gaat omdat het deze woorden zijn die bij het aanleren van open en gesloten lettergrepen vaak de regel niet volgen en daarom door de kinderen fout geschreven worden.

Lees in de *Toelichting Spelling, thema 8 (8.5)*.

→ Maak voor jezelf een lijstje van de woorden die je zo tegenkomt. Wanneer je in de 3de klas

Met opmerkingen [LC119]: Geen superscript nodig.

aan het werk gaat met open en gesloten lettergrepen kan deze lijst de nodige aandacht krijgen en wordt deze genoteerd in het spellingschrift:

- o banana, kabouter, mama, paleis, papa, konijn (expliciet, gekend midden 3)

t/d in niet-persoonsvormen (thema 9)

t/d eind woord (9.1)

Op het einde van een woord, schrijf je niet altijd wat je hoort!

→ We **verlengen** het woord: hoed/ hoeden, straat/straten, goed/goede.

MAAR:

Geen doewoord, dat een persoonsvorm is, verlengen!!!!

Het is belangrijk dat de kinderen dit meteen ook meekrijgen als aandachtspunt willen we nadien hardnekkige fouten aan het schrijven van de persoonsvorm vermijden, bv. van werkwoorden die in de verleden tijd als uitgang –de krijgen:

- o hij wandelt, maar hij wandelde. Als kinderen deze persoonsvorm dus verlengen schrijven ze: hij wandeld.

!! Lees ook aandachtig het hoofdstuk **Zinsleer i.f.v. de spelling** (zie verder).

Met opmerkingen [LC120]: Wauw! VIJF uitroepetekens. Het kan niet op.

Met opmerkingen [LC121]: Uitroepetekens vóór de zin. Waarom?

Woorden verlengen met -en (zelfstandige naamwoorden) (9.1.1)

- *Woorden die eindigen op -t gerangschikt volgens moeilijkheidsgraad:*
 - o lat, kat, rat, mat, pet, wet, mot, pot, pit, rit, put, hut, noot, goot, poot, boot, maat, beet, voet, biet, fout, ruit
 - o scheut, kast, beest, tent, lint, kist, kant, punt, vuist, vest, poort, fluit, taart, kaart, feest, nest, nacht, vrucht, gracht, schat
 - o straat, schrift, spleet, krant, trompet, worst, beschuit
 - o buurt, agent, rapport, minuut, fabrikant, muzikant
 - o apparaat, appartement, concert, noodlot, president, procent, quotiënt
- *Woorden die eindigen op -d gerangschikt volgens moeilijkheidsgraad:*
 - o bed, hoed
 - o baard, band, beeld, blad, boord, bord, brand, brood, draad, eend, grond, hand, hemd, hond, hoofd, huid, kind, kleed, koord, land, maand, mand, mond, naald, paard, potlood, rand, tand, veld, vriend, wind, woord, woud
 - o eiland, fietspad, geweld, geluid, lied, stad, strand, wereld, zwaard
 - o afstand, antwoord, avond, bergwand, kameraad, verbod, ochtend, vijand, voorbeeld
 - o afscheid, akkoord, invloed, wedstrijd, voorraad

Woorden verlengen met -e (bijvoeglijke naamwoorden) (9.1.2)

- Woorden die eindigen op -t gerangschikt volgens moeilijkheidsgraad:
 - o nat, net, rot, fit, wit, zoet, zout
 - o kort, best, woest, zacht, slecht, dicht, echt, recht, groot, zwart, vast,
 - o interessant, intelligent
- Woorden die eindigen op -d gerangschikt volgens moeilijkheidsgraad:
 - o goed, oud, koud
 - o rond, rood, breed, blond, hard, dood, luid, glad, kwaad
 - o vreemd, blind, bekend, duizend, honderd, gezond, spannend, verkeerd
 - o bedroefd, beleefd, benauwd, benieuwd, beroemd, bevriend, dringend, onbekend, onbewoond, ondeugend, razend, schitterend, uitstekend, verbaasd, vervelend, voortdurend, woedend, wreed
 - o boeiend, ontzettend, spannend, uitsluitend, geruststellend, ingewikkeld, omgekeerd, volgend

Opmerking!

Alle voltooide en onvoltooide deelwoorden die eindigen op een t-klank mag je ook verlengen!

t/d in een woord (9.3)**In verkleinwoorden** (9.3.1)

- o katje, beestje, kastje, straatje, nichtje, lichtje
- o hoedje, stadje, hoofdje

Als het grondwoord eindigt op een t-klank moet je het **grondwoord verlengen** om te weten of je een t of een d moet schrijven:

bv. noten / noot / nootje

vrienden / vriend / vriendje

- o katje, beestje, kastje, straatje, nichtje, lichtje
- o armbandje, avondje, handje, hoedje, hoofdje, liedje, stadje

Als het grondwoord niet op een t-klank eindigt maar toch op -tje moet je altijd het grondwoord + tje schrijven:

bv. stoel-tje, ...

- o beertje, broertje, deurtje, diertje, kuikentje, muurtje, paaltje, stoeltje, uurtje, varkentje, verhaaltje
- o dochtertje, ezeltje, heuveltje, kaboutertje, kamertje, kleintje, koffertje, konijntje, kwartiertje, papiertje, tafeltje, vrouwtje, zoontje

Bij heel wat spellingregels is het belangrijk dat kinderen grondwoorden kunnen onderscheiden in woorden (in meervouden, verkleinwoorden, samenstellingen, woorden met een voor- en achtervoegsel).

In de Toelichting Spelling, **thema 13** wordt dit besproken.

Laat kinderen zelf woorden uitbreiden zodat ze handig worden in het onderscheiden van grondwoorden:

bv. berg
 bergen
 bergje
 bergtop
 gebergte

Dit is belangrijk omdat ze voor het juist schrijven van woorden het grondwoord moeten kunnen vinden. Zo worden fouten als bv. hontje, vermeden.

Meervoud (thema 11)

Lees aandachtig in de Toelichting Spelling, **thema 11**.

Je maakt het meervoud door toevoeging van –en (11.1)

In de tweede klas maken we een eerste aanzet. Woorden worden in het meervoud gezet door toevoeging van –en. Verder verandert er niets.

Het meervoudig woord bestaat dan uit 2 lettergrepen i.p.v. één. Bij het verdelen in lettergrepen moet je dan splitsen:

- vóór de ene medeklinker: mier / mie-ren
- tussen de twee medeklinkers: mand / man-den
- voor de –t van de –cht: nacht / nach-ten

We beperken ons tot woorden waar verder niets verandert:

Woorden met een 2-tekenklank (11.1.1)

- ie: mier/mieren - bieren, bieten, dieren, hielen, kiemen, kieren, pieren, riemen, wiegen, wieken, wielen, zielen
- eu: deur/deuren - beuken, deuken, geuren, heupen, kleuren, scheuren, scheuten
- oe: stoel/stoelen - bloemen, boeken, boeren, broeken, doeken, doelen, hoeden, hoeken, koeken, poelen, soepen, schoenen, stoepen, voeten, vloeren
- ui: tuin/tuinen - buiken, builen, duimen, duinen, kuilen, kuiten, kruiken, luiken, muilen, ruiten, zuilen
- ei: trein/treinen - dweilen, eiken, geiten, peilen, pleinen, preien, zeilen
- ij: lijn/lijnen - bijen, lijnen, pijlen, pijnen, pijpen, tijden, wijnen
- au: klauw/klauwen - pauken
- ou: vrouw/vrouwen - fouten, kousen, mouwen, touwen, vouwen, schouwen

Samenstellingen/Telwoorden (thema 14)

Ook al lijkt het vanzelfsprekend, toch worden er veel fouten gemaakt aan het aan elkaar schrijven van samengestelde woorden. Vaak omdat kinderen niet aanvoelen dat beide delen van de samenstelling één woord vormen.

Er zijn leuke oefeningen te bedenken om hiermee aan de slag te gaan zodat de kinderen aanvoelen, herkennen dat ze te maken hebben met een samengesteld woord.

→ Je schrijft woorden aan elkaar die één begrip uitdrukken. Je kan er één foto van maken.

De kinderen zoeken eenvoudige samenstellingen:

- armband, bergwand, bloempot, blokfluit, boomstam, boomtak, bosbes, boshut, broekzak, fruitkorf, fruitsap, glasbak, huiskamer, kerstboom, kleurstof, kookpan, kruispunt, pretpark, puntmuts, roomsaus, schooljaar, schooltas, sneeuwbal, sneeuwbus, sneeuwman, soepkom, stofzuiger, stokbrood, stoomboot, tuinbank, tuinhuis, tuinstoel, verfpot, visnet, voetbal, vuurwerk, zakdoek, zakmes

Leestekens (thema 15)

De punt:

In de derde klas wordt uitvoering ingegaan op de verschillende leestekens. In de 2de klas willen we gevoel ontwikkelen voor 'een zin' en leren de kinderen dat de punt een mededelende zin afsluit.

- Een zin bestaat uit woorden. Sommige kinderen horen niet goed waar een woord eindigt.
→ Lees korte zinnen. Laat de kinderen deze zinnen herhalen en telkens bij elk woord in de handen klappen.
Je kan ook knopen, blokjes, ... aanbieden en vragen om bij het horen van de zin voor elk woord een knoop, ... neer te leggen. Laat nadien de zin nazeggen en per woord een knoop, ... aanwijzen.
- Een zin met een punt 'vertelt iets':
Als je geen punten zet, weet je niet wanneer je mag rusten als je iets voorleest.
Bij een punt mag je even rusten en dan pas verder lezen.

Als achtergrond **uit de derde klas:**

God gaf de mensen
het woord in de mond.
Zo reisden hun verhalen
de hele wereld rond.

Doch net als bij een lange reis
we ook wel rusten gaan.

Met opmerkingen [LC122]: uitvoerig

Met opmerkingen [LC123]: Geen superscript nodig.

Zo rusten we bij 't spreken uit
alsof we stille staan!

→ Bent u 's avonds heel erg moe?
Doe gerust uw ogen toe.
Bij mij, de PUNT
Is de rust u wel gegund.

Door met de kinderen kleine bordtekstjes klassikaal op te bouwen, kan je voldoende zorg en aandacht besteden aan het maken van goede, duidelijke zinnen waarbij meteen de hoofdletter aan het begin van de zin en de punt op het einde geoefend worden.

Met opmerkingen [LC124]: Dit is een tijdrovende bezigheid.

Hoofdletters (thema 16)

Ook de hoofdletters van het gebonden schrift worden aangebracht in de 2de klas. De schrijfwijze vind je op de letterkaart in de bijlage van de leerlijnen schrijfonderricht.⁶

- De hoofdletters aanbrengen als mooie sierlijke vormen, met aandacht voor de juiste verhoudingen in de hoogte en in de laagte en voor de aanzet naar de volgende letter.
- Schep voldoende ruimte om de vormen uitvoerig te kunnen oefenen, met aandacht voor schrijfwijze, schrijfgrootte en schrijfrichting.

Met opmerkingen [LC125]: Mogen vanaf de eerste klas geoefend worden.

Met opmerkingen [LC126]: Geen superscript nodig.

Omdat de kinderen op ongelijnd papier werken, ontwikkelen ze sterk vormvaardigheden⁷:

- Voldoende afstand van de kanten bewaren.
- Vooraf de schikking op het blad bepalen.
- Voldoende ruimte tussen de regels laten.
- Voldoende afstand tussen de letters bewaren.
- Ruimte laten tussen de woorden.
- Op een rechte lijn schrijven.
- Tijdig een nieuwe regel beginnen.
- Zorgen dat een woord niet onderbroken moet worden (kennen nog geen splitsingregels).

Met opmerkingen [LC127]: Waarom op ongelijnd papier werken. Schrijven gebeurt al sinds menscheugenis op gelijnde oppervlakken. Op ongelijnd papier schrijven geeft absoluut geen meerwaarde aan het schrijven.

Met opmerkingen [LC128]: afgebroken

Met opmerkingen [LC129]: De kinderen kennen de regels voor het afbreken nog niet.

In de tweede klas leren we de kinderen dat elke zin met een hoofdletter moet beginnen. We trekken de aandacht erop dat de namen van personen en van sommige feestdagen met een hoofdletter worden geschreven.
In de derde klas wordt daar verder op ingegaan.

Het schrijven van hoofdletters heeft ongetwijfeld ook te maken met het thema: Leestekens.

⁶ Leerlijnen voor het aanvankelijk schrijfonderricht - Steinerscholen Lohrgrin - versie september 2009.

⁷ Leerlijnen voor het aanvankelijk schrijfonderricht - Steinerscholen Lohrgrin - versie september 2009.

Woordleer i.f.v. de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen heel de lagere school bekijken, merken we dat het spellingproces geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Daarom is het belangrijk om vanaf het begin deze taalonderdelen hand in hand te laten evolueren.

Het onderscheid tussen doewoorden, naamwoorden en hoewoorden

- Woorden waar je 'een foto' van kan maken zijn dikwijls naamwoorden.
 - Woorden die je kan 'doen' zijn doewoorden.
 - Woorden die zeggen hoe iets is of hoe iets gedaan wordt, zijn hoewoorden (later onderscheid bijvoeglijk naamwoord en bijwoord).
- In de heemkunde liggen heel wat mogelijkheden om aan de slag te gaan.
- Wat doen we in onze schooltuin? Zaaïen, oogsten, harken, ...
- Wat zaaïen we? Radijsjes, peterselie, ...
- Laat kinderen uit verschillende hoopjes twee naamwoorden, een doewoord en één of meer hoewoorden trekken. Hiermee maken ze een zin. Het doewoord zal aangepast moeten worden. Hier wordt de veranderlijkheid van de persoonsvorm al ervaren zonder dat dit expliciet wordt uitgelegd. Ook de verbuigings -e wordt zo al ervaren.

Naamwoorden onderscheiden en aanvullen

- Samengestelde woorden kunnen horen als één woord.
 - Bij een naamwoord kunnen woordjes gezet worden die meer uitleg geven over het naamwoord. Door die woordjes wordt de boodschap duidelijker.
- Bv. Mijn opa koopt een auto.
- Mijn *lieve* opa koopt een *grijze* auto.
- Mijn *lieve, oude* opa koopt een *nieuwe, grijze* auto.
- Grijp deze oefening aan om het onderscheid bn. en zn. nog te verstevigen.

Ervaren van tijd

- Laat kinderen verleden, heden en toekomst ervaren.

Doewoorden/werkwoorden

Het is *belangrijk* om los van de werkwoordspelling de kinderen al vertrouwd te maken met de begrippen: *infinitief of noemvorm, persoonsvorm, stam*. Eind derde klas kan dit beslist als de kinderen vooraf deze begrippen al ervaren hebben vanuit de oefeningen die ze maakten.

De persoonsvorm:

- Bied een klein verhaaltje aan, bv. vanuit de heemkunde.
- Ik werk in de tuin. Ik zaaï de radijsjes.
- Vraag om de zinnetjes opnieuw te schrijven maar met 'wij'.
- bv. Wij **werken** in de tuin. Wij **zaaïen** radijsjes.

- Vraag om de zinnetjes te schrijven alsof het gisteren gebeurde.
bv. Gisteren werkte ik in de tuin. Ik zaaide radijsjes.

!! De kinderen ervaren dat een werkwoord in een zin van **vorm en/of tijd** kan veranderen. Dit is de persoonsvorm.

De kinderen leren stilaan dat de persoonsvorm de vervoegde vorm van het werkwoord is.

Met opmerkingen [LC130]: Uitleptekens vóór de zin?

Zinsleer i.f.v. de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen heel de lagere school bekijken, merken we dat het spellingproces geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Daarom is het belangrijk om vanaf het begin deze taalonderdelen hand in hand te laten evolueren.

Gevoel ontwikkelen voor zinsbouw en zinsstructuur en het verband tussen persoonsvorm en onderwerp

Ervaren wat een zin is. Horen van woorden in een zin.

In de eerste en tweede klas wordt gevoel ontwikkeld voor 'een zin'.

- Een zin bestaat uit woorden opgebouwd rond een werkwoord, de motor van de zin.
Niet alle kinderen horen waar een woord en/of zin eindigt.
Lees korte zinnen en laat deze door de kinderen herhalen en telkens bij elk woord in de handen klappen. Veel korte gedichtjes uit bv. de heemkunde lenen zich hiertoe.
Je kan ook knopen, blokjes, ... aanbieden en vragen om bij het horen van de zin voor elk woord een knoop, ... neer te leggen. Laat nadien de zin nazeggen en per woord een knoop, ... aanwijzen.

Zinnen afbreken en uitbouwen.

- **Uitbouwen:** de zin langer maken. Je komt meer te weten zoals waar, wanneer, hoe en waarmee er iets gebeurt,
bv. Zus speelt.
Zus speelt met haar broer.
Vandaag speelt zus met haar broer.
Opgewekt speelt zus vandaag met haar broer.
Opgewerkt speelt zus vandaag met haar broer in de speeltuin.

- **Afbreken:** De zin wordt korter. Je krijgt minder informatie maar de boodschap blijft duidelijk,
 bv. 's Avonds drinken mijn ouders gezellig een lekker kopje thee op het terras.
 Mijn ouders drinken gezellig een kopje thee op het terras.
 Mijn ouders drinken gezellig een kopje thee.
 Mijn ouders drinken een kopje thee.
- Te veel weglaten verandert de boodschap:
 bv. Pa breekt een vaas.
 Pa breekt.

Zinnen in stukken onthouden.

- Leer de kinderen dat je een zin ook kan onthouden met de hulpwoorden:

WIE?, WAT, WAAR, WANNEER, WAARMEE?, ...

bv. Vader / werkte / vandaag / in onze tuin.

wie? wat? wanneer? waar?

- Wie werkt?
- Wat doet vader?
- Wanneer werkt vader?
- Waar werkt vader?

Met opmerkingen [LC131]: Hoe zit het hier met de interpunctie?

Het stellen van een ja/nee -vraag

bv. Vader werkt in de tuin.

Werkt vader in de tuin? Ja/nee

- Deze vraag geeft geen informatie, kan enkel beantwoord worden met ja/nee.
- Een belangrijke vraag willen we later de persoonsvorm leren ontdekken in een zin.

Uitspraak

Een goede uitspraak kan al een flinke stap in de goede richting zijn. Zorg ervoor dat de kinderen woorden correct uitspreken.

In de tweede klas wordt ruime aandacht besteed aan woorden met moeilijke medeklinkercombinaties achteraan.

- Tussen sommige medeklinkercombinaties wordt een doffe klank gehoord die je niet schrijft. Vaak benadrukken kinderen deze doffe klank zodanig dat woorden uitgesproken worden in twee lettergrepen: **elef**, **twalef**, **herefst**, **arem** en worden ze dan nadien als dusdanig geschreven (zie ook: Medeklinkercombinaties en woordenrijen).

Dit zijn echter **eenlettergrepige woorden**.

Een correcte uitspraak bevordert het juist schrijven.

- In de lagere klassen merk je vaak dat kinderen nog fouten maken aan het voltooid deelwoord van werkwoorden.
Noteer voor jezelf over welke werkwoorden het gaat.
Verbeter de kinderen door de zin correct te herhalen. Vermijd: "Dit is fout het moet zo!"

Schrijfopdrachten

- We laten de kinderen gekende versjes **noteren**/lezen (visuele opdracht).
- Samen met de leerkracht worden kleine bordtekstjes gemaakt, gelezen en geschreven. Hieraan kunnen allerlei opdrachten verbonden worden.
- Kleine dicteetjes van **klankzuivere** woorden waarbij de 2-tekenklanken en medeklinkercombinaties geoefend worden.
- Kleine opdrachten:
Je biedt enkele letters aan en vraagt om:
 - o een bestaand woord te maken
 - o een nonsenswoord te maken.

Met opmerkingen [LC132]: Alle woorden zijn klankzuiver.

Een kwartet maken als inoefening van medeklinkercombinaties of 2-tekenklanken.

Woorden rubriceren volgens eigenschap bv. korte klank, medeklinkercombinatie, ...

Steeds één letter erbij: kinderen starten van één letter en voegen er telkens één aan toe zodat ze een nieuw woord bekomen. Voorgaande letters moeten gebruikt worden maar mogen van plaats wisselen:

bv. o os los pols plons ...
a as pas plas slaap ...

Kinderen trekken uit een doosje een drietal medeklinkers, bv. s p k. Ze krijgen de opdracht nieuwe woorden te maken door er klinkers tussen te plaatsen. Nieuwe medeklinkers mogen niet toegevoegd worden.

Dat wordt dan: spek spook spiek spaak.

Geef de kinderen een lang woord en laat hen zoveel mogelijk woorden maken met de letters uit dit woord,

bv. marktplein: markt plein ark kar klein ...

Een woordketting maken: de laatste letter van een woord wordt de eerste van het volgende woord,

bv. trap poes soep ...

Een woordketting maken door telkens één letter te veranderen.

bv. krom trom tram trap trip tril bril ...

Rebussen maken of lezen die een samengesteld woord uitbeelden.

Palindromen zoeken. Dit zijn keerwoorden. Je kan ze omdraaien en omgekeerd blijft het net hetzelfde woord, bv. keek, kok, pap, pop, dood, kook, tot, negen, daad, kaak, lol, non, mam, neven, deed, redder, lepel, rekker, neten, renner, neen, nemen, lel, netten, kajak, ...

Spiegelwoorden zoeken. Dit zijn woorden die omgekeerd een nieuw woord opleveren, bv.

mal - lam	koop - pook	raam - maar
sap - pas	kruk - kurk	pool - loop
taal - laat	kam - mak	daar - raad
rook - koor	peer - reep	rood - door
mos - som	meen - neem	toon - noot

Als uitbreiding kunnen de kinderen een zin bedenken waarin beide woorden Voorkomen,

bv. Ik haal de tien niet.
Sluit jij het raam maar.
Wat doet dat lam mal.
...

Een vooroefening tot het oplossen van rebussen. De namen van dieren zitten verborgen in de tekeningen. Door één letter te veranderen zijn ze te vinden.

